Anul XXIV Maiu—Iunie 1934 Nr. 5—6

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Director: Prof. NICOLAE COLAN

INTRE FILOSOFIE ŞI RELIGIE

Dacă şcoala secundară vrea să dea tineretului o cultură generală — bazată pe o concepţie armonică despre lume şi viaţă — şi acesta este cazul şcolii noastre — în programul ei un loc central trebue să ocupe religia. Credinţa religioasă este necesar cerută de lumea culturii. Ea formează punctul ei de plecare ca şi punctul de încheiere, pentrucă: „Inceputul înţelepciunii este frica de Dumnezeu". Valoarea religioasă este cerută de ştiinţă, ca şi de etică sau estetică.

Numai religia dă o unitară concepţie despre lume şi viaţă. Numai în actul religios se încrucişează cerinţa de a şti, setea după adevărul absolut cu datoria de a făptui binele şi cu necesitatea de a căuta şi ridica frumosul la cea mai înaltă treaptă, acea a divinităţii. Şi tot numai credinţa are puterea de a pătrunde dincolo de lumea fenomenelor, în domeniul realităţii absolute, a divinităţii. Şi dacă religiunea ca valoare teoretică înseamnă armonizarea datelor culturale prelucrate de celelalte valori, urmează că cultura fără religie nici nu poate exista.[1]

Armonizarea este şi o cerinţă psihologică a elevilor fiindcă „în dobândirea cunoştinţelor ca şi în prelucrarea lor, spiritul nostru manifestă o continuă tendinţă spre sintetizare".[2]

Disciplina chemată anume prin obiectul ei ca să mulţumească cerinţa de sintetizare este religia, care prin natura ei are tocmai menirea de a da insului o concepţie generală despre lume şi viaţă.

[1] I. Gh. Savin: Religie şi Cultură. Bucureşti 1927, pg. 14—15.

[2] G. G. Antonescu: Curs de Pedagogie. Bucureşti 1923—26, pg. 408.

Cu toate acestea în congresul profesorilor de filosofie ţinut la Bucureşti la începutul anului 1934 s'a susţinut că numai filosofia formează o concepţie unitară despre lume şi viaţă. Pe baza aceasta s'au formulat mai multe revendicări pe seama filosofiei în şcoala secundară. S'a cerut cu deosebire să se înmulţească orele de filosofie, în detrimentul religiei, până să formeze o catedră deţinută de un profesor specialist. Tot ca urmare a acestei convingeri s'a mai cerut, ca orele de educaţie morală să fie încredinţate profesorului de filosofie.

Nu vom trage la îndoială apreciabilul aport al filosofiei pentru formarea concepţiei de viaţă, dar nu putem admite — din iubire de adevăr — ca filosofia să-şi asume sieşi drepturi pe care nu le are.

Din raportul adevărat care există între religie şi filosofie pe deoparte şi între religie şi morală pe de altă parte rezultă în mod firesc netemeinicia unei preponderări a filosofiei, în dauna religiei, sau a unei educaţii morale lipsite de religie.

Religia şi filosofia sunt două surori, uneori învrăjbite, precum ne dovedeşte istoria. Dar ele totuşi sunt surori având un tată bun, care este „adevărul". Ele în esenţa lor au importante elemente comune. Aşa filosofia poartă în sine un element al religiei, iar religia un element al filosofiei. Filosofia încearcă o sinteză atotcuprinzătoare a întregii realităţi, pe baza cunoştinţelor oferite de ştiinţă, dar nu mai puţină însemnătate dă şi întrebării după scopul vieţii şi al lumii. Pe de altă parte religia are tendinţa de a-şi da seama meditând asupra realităţii şi asupra conţinutului său şi a-l prezinta pe acesta ca pe un adevăr suprem faţă de alte adevăruri relative.

Aşadar ambele tind spre un adevăr neschimbat, statornic, absolut. Insă modul şi posibilitatea de a ajunge la el este diferit. Filosofia pleacă din lumea văzută şi încearcă să hotărască pe Cel necondiţionat, pe Acela dela care depinde totul, bazându-se pe un nestatornic material de experienţă. Religia pleacă dela intuiţia nemijlocită a lui Dumnezeu şi în lumina descoperirii divine caută adevărul, încearcă să înţeleagă viaţa şi lumea. Dar filosofia întreabă şi de un scop final, şi de un bine suprem. Răspunsul ce-l dă ea însă

este foarte variat şi relativ. Binele suprem rămâne pentru filosof ceva transcendental, ceva ce poate fi închipuit, însă nu poate fi trăit.

Dimpotrivă, puterea religiei zace tocmai în aceea, că binele suprem, dintr'un obiect al speculaţiunii devine un obiect al intuiţiei interne şi un izvor de fericire. Filosoful are noţiunea binelui suprem, creştinul posede, trăieşte însuş binele suprem. Filosoful cunoaşte şi recunoaşte necesitatea acestuia, creştinul se bucură de el. Posedarea şi trăirea binelui suprem este cu atât mai valoroasă, cu cât mai scumpă este sănătatea reală faţă de cea închipuită.

In filosofie locul prim îl ocupă cugetarea, în religie viaţa internă. In filosofie nu există convingere absolută, certitudine internă. Credinţa de care are nevoie şi filosofia este veşnic roasă de viermele îndoielii. Ea trebue să fie gata oricând să facă faţă pericolului rătăcirii şi să-şi părăsească principiile fundamentale, îndatăce noi descoperiri le fac inadmisibile. Religia creştină îşi reclamă o convingere necondiţionată, pentru că ea se bazează pe fapte, pe trăiri interne, pe cari nu le poate clătina nici o putere lumească.

In forma aceasta devin destul de evidente deosebirile între filosofie şi religie. In realitate nu apar cu atâta severitate, cum sunt expuse aici pentru studiu, căci pretutindenea unde lucrează un filosof cu tot sufletul său, munca lui este condusă şi de un dar religios şi poartă în sine în mod evident trăsăturile vieţii sale religioase, dovadă este filosofia unui Augustin, Descartes, Spinozza, Pascal etc. Şi oriunde se vede credinţa pusă în faţa problemelor realităţii, apare şi instinctul filosofic, care pretinde stăpânirea adevărului prin cugetare. Ambele se împreună într'o unitate armonică în om, pe care nu-l putem închipui fără religie, fără credinţă, dar nici fără cugetarea cu care să încerce a-şi forma o concepţie despre lume şi viaţă.

Filosofia este în stare să ofere o satisfăcătoare concepţie despre lume şi viaţă numai dacă îşi primeşte întregirea sa firească dela religie. Fiecare filosof, chiar şi cel materialist, este condus de credinţa că va putea descoperi adevărul şi că va triumfa binele şi dreptatea. Este de admirat credinţa in triumful binelui la filosofii materialişti, întrucât ea stă în contrazicere cu învăţăturile lor funda-

mentale. Dacă lumea nu are alt regent de când incidentul orb, în mod firesc n'are nici un sens să nădăjduești într'o biruință a adevărului și a binelui, sau într'o desvoltare mai înaltă a omenirii.

Și totuși aflăm credință și la aceia, cari principial disprețuiesc credința și admit numai cunoașterea. O aflăm ca pe o credință în puterea binelui și a adevărului. De unde primește filosoful această credință, câtă vreme lumea externă îi prezintă puterea minciunii și a răului? De sigur că numai dintr'o astfel de viață internă, în care binele și adevărul se validitează ca valori supreme. Lumea valorilor supreme, lumea desăvârșirii se descopere acestui organ minunat al sufletului, care este credința. Materialistul însă disprețuind puterea harului, încrezându-se numai în puterile proprii, rădăcinile credinței sale nu pot pătrunde destul de adânc, rămân la suprafața mirajului oferit de simțuri și astfel nu se poate zmulge din ghiarele materiei și a efemerului.

Dar cu cât devine mai sigură experiența sufletească, cu cât mai adânc străbat în conștiință rădăcinile ei, cu cât mai pătrunsă, mai purificată și mai înălțată de ea se face ființa noastră, cu atât mai bine este pentru filosofie.

Dacă filosofia recunoaște că are nevoie de credință ca deasupra domeniului realității să poată ajunge la un sens al vieții, ea va fi nevoită să recunoască și faptul, că numai în cea mai strânsă legătură cu religia își va putea ajunge scopul său, formarea unei mulțumitoare concepții despre lume și viață. Intr'adevăr aproape toți filosofii mai de seamă, începând cu Descartes până azi, au stat sub influința creștinismului. Chiar un filosof materialist ca Du Bois-Reymond se simte nevoit a face următoarea mărturisire: „Științele naturale moderne, oricât de paradoxal ar suna această afirmare, își mulțumesc originea lor creștinismului". Abia monoteismul creștinesc, care aduce recunoașterea stăpânirii unui Dumnezeu spiritual în întreaga natură, abia el a reușit să curețe lumea de zei și de demoni, făcând astfel posibilă o concepție firească despre natură.

Cei mai mari bărbați de știință sunt aderenți convinși ai creștinismului. Galileu a fost un creștin evlavios, la fel și Capernicus. Kepler își încheie cel mai de seamă op al său

cu o rugăciune. Newton, care a descoperit legea gravitaţiunii, a fost un umilit şi zelos cetitor al Sfintei Scripturi şi nu pronunţa cuvântul „Dumnezeu" fără să-şi descopere capul. Liebig, Linné, Cuvier îşi mărturisesc deschis credinţa lor, iar Robert Mayer, care a descoperit legea despre conservarea energiei, în mijlocul unei adunări a naturaliştilor la Zürich a strigat cu toată puterea: „Eu declar din adâncul inimii mele: o filosofie adevărată nu poate fi decât o prepedeutică pentru religia creştină".

Pe aceşti bărbaţi de ştiinţă, credinţa nu i-a provăzut numai cu puterea morală de care au avut nevoie la munca lor, ci le-a deschis şi ochii pentru înţelegerea „întregului", din care înţelegere pornind şi-au câştigat facultatea de a intui adevăruri mari şi a le cuprinde în forme inteligibile şi raţionale, formând o sănătoasă concepţie despre lume şi viaţă.

Filosofii zilelor noastre, ca R. Eucken, H. Bergson, W. Solovieff, S. Bulgakoff, N. Berdiaiev, sunt ferm convinşi, că adevărul religios este de o importanţă fundamentală pentru întreaga concepţie de viaţă a oricărui filosof, pentrucă religia, nu are de lucru cu adevăruri vremelnice, descoperite „cu chin cu vai" de oameni, ci ea se ocupă cu adevăruri veşnice descoperite de Dumnezeu. Religia stă neclintită pe anumite certitudini, pe anumite evidenţe de ordin spiritual, pe cari nu le pune în nici un chip la îndoială. Ea oferă convingeri, realităţi, valori creatoare şi sigure. Iar la noi nimenea n'ar putea grăi mai competent despre raportul dintre religie şi filosofie ca dl I. Petrovici, profesorul de filosofie dela universitatea din Iaşi, unul din cei mai străluciţi reprezentanţi ai filosofiei româneşti. Faţă de opinia destul de curentă, că între filosofie şi credinţa religioasă e o vrăşmăşie ireductibilă, în articolul „Cu prilejul sărbătorilor creştine" publicat în „Ţara noastră" Nr. de Paşti a. c. Dsa afirmă următoarele: „Eu personal nu cred în legitimitatea acestei adversităţi... Personal nu cred într'un raport de exclusiune şi nici chiar într'o nevoie de opţiune — când e vorba de religie şi filosofie — pentrucă acest lucru mi-ar fi desminţit de istoria vieţii mele. Eu nu pot să uit, că am revenit la credinţă, — după o etapă de feroce ateism, nu graţie bisericii, ci filosofiei".

Urmărind şcoala secundară o sinteză a cunoştinţelor reclamată de psihologia vârstei adolescente, pe planul prim trebue să stea religia cu calităţile ei de mai sus. Tinărul încrezut în puterea nemărginită a raţiunii proprii doreşte să rezolve cu aceasta toate problemele realităţii, respinge orice autoritate, este însetat după libertate, după afirmarea „eu"-lui propriu, caută să verifice ceeace până acum i s'a spus de alţii. In curând însă observă că în mijlocul acestor valuri furtunoase puterile proprii sunt insuficiente. Conştiinţa de neajutorare proprie chinueşte sufletul tinăr, care din mijlocul valurilor îndoielii priveşte căutând după un sprijin, după stânca certitudinii. Or aceasta certitudine nu o poate da filosofia. Ea este numai în parte hrana căutată de sufletul tinăr, care doreşte să-şi încerce forţele noi punând la îndoială evidenţele fireşti sau stabilite deja, pentru a ridica altele cari la rândul lor să fie surpate de critica gândirii ulterioare. Filosofia — de sine se înţelege: cea spiritualistă — pregăteşte pe omul viitor pentru religie, care în teologia ei lucrează cu aparat filosofic şi cere dela ceice o studiază o temeinică familiarizare cu filosofia, îi obişnueşte să gândească abstract, la realităţi de altă natură decât cele materiale, disciplinează raţiunea şi o deprinde la ordine şi sistem în cugetare, la conformare cu legile logicei atât de necesare în cercetarea şi descoperirea adevărului. In forma aceasta filosofia este un ajutor considerabil al religiei la închegarea sintezei sufleteşti spre care tinde învăţământul secundar, dar singură nu poate forma o concepţie unitară şi armonică despre lume şi viaţă. Ea oferă numai posibilităţi şi probabilităţi, ne lasă însă pradă îndoielii, un sistem filosofic dărâmând pe celalalt şi nu ne dă certitudinea convingerii pentru viaţă şi pentru eternitate, pe care ne-o poate da numai religia.

Şi psihologia adolescentului[1] ne dovedeşte că concepţia de viaţă oferită de religia creştină este cea cerută de sufletul tineresc, care este muncit de conflictul dintre ideal

[1] Ed. Spranger: Psychologie des Jugendalters. Ed. X. Leipzig 1928. — Georg Wunderle: Einführung i. d. mod. Religionspsychologie. Kempten 1922. — Dr. Gerh. Bohne: Die religiöse Entwickelung der Jugend in der Reifezeit. Leipzig 1922 etc.

şi realitate, dintre „a voi“ şi „a putea“, dintre „trebue“ şi „este“. Acest conflict pătrunde şi zgudue din temelii sufletul tinăr, care se ştie reclamat de o viaţă mai înaltă, care doreşte să rămână în slujba unui ideal superior. Şi tocmai dorul după o desăvârşită schimbare a spiritului, după o renaştere, după o înoire a vieţii sale, tocmai acest dor îl aduce pe tinăr la religie. Cu alte cuvinte tineretul dela sine este predispus pentru evenimentul central al concepţiei creştine, pentru viaţa în Hristos. Tineretul doreşte să simtă puterea dumnezeească adevărată, care să-l transforme. De aceea sufletul lui este în mod firesc îndreptat spre centrul credinţei creştine.

Concepţia de viaţă religioasă în special este justificată pentru tineretul unui popor, care prin ortodoxie s'a născut şi a devenit mare. „In plămada substanţei româneşti n'a intrat decât ortodoxia. Dar ea a intrat atât de adânc încât nu mai poate fi extrasă de acolo. Cu drept cuvânt s'a spus: Rasa şi ortodoxia sunt componentele originale ale substanţei româneşti“.[1] Deşi spuse în altă legătură de idei, cuvintele acestea din „Viaţa Ilustrată“ Nr. 2 pg. 5, le aflu foarte potrivite pentru a motiva necesitatea elementară, psihologică a religiei ortodoxe în şcoala secundară românească.

Dreptul firesc al religiei în învăţământul secundar românesc îl dovedeşte prin argumente bine alese dl profesor universitar I. Gh. Savin[2] când printre altele spune, că „prin ortodoxie s'a închegat aproape tot fondul de viaţă sufletească, pe care veacurile l-au strecurat în sufletul românesc şi cât ne-a venit din trecut ca tradiţie şi cât am adaogat ca creaţie proprie, în nobilul domeniu al culturii, de a fost carte, chip sau vers, faptă de arme sau instituţie socială, în cea mai mare parte, prin Biserică, prin Ortodoxie ne-a venit. Şi acum dacă voim să clădim organic şi continuu, original şi statornic, tot sub scutul ortodoxiei trebue să stăm. Solul şi sufletul naţiei ni-s prea adânc impregnate de „suflul“

---

[1] Mitrop. Dr. Nicolae Bălan: Ortodoxia în mijlocul frământărilor de azi. Sibiu 1933, pg. 14.

[2] I. Gh. Savin: O. c. pg. 45.

acestei ortodoxii pentru ca să-l „anulăm“ fără să-i simțim consecințele.

Tot în această ordine de idei dl prof. dela Academia teologică din Sibiu, Dr. Dumitru Stăniloae, în documentatul său articol „Filosofie și religie în școala secundară“ publicat în „Telegraful Român“ Nr. 7 din 1934 spune cu drept cuvânt, că „poporul român are dreptul să pretindă ca în școalele pe cari le susține și cari îi formează tineretul să se amplifice și lumineze concepția sa de viață și nu concepții de împrumut, cari au ca efect că pătura cultă devine înstrăinată de popor, cum este cazul astăzi“.

Cu durere trebue să constatăm însă, că nici unul dintre profesorii noștri de filosofie n'a încercat să „lumineze“ și să „amplifice“ concepția de viață ortodoxă, singură potrivită sufletului românesc, cum au făcut acest lucru marii filosofi ruși în lucrările lor,[1] cari au descoperit în filosofia ortodoxă comori nebănuite și mult apreciate de apusul luminat.

Din această ignoranță regretabilă rezultă neînțelegerea și ostilitatea contra „legii strămoșești“ alimentată de mulți dintre filosofii noștri, cari strecoară acest sentiment al aversiunii față de religie și în sufletele fragede ale tineretului nostru cărturăresc. Acest sentiment se manifestă în mod vădit și atunci când la congresul amintit se cere să se lase pe seama profesorului de filosofie și educația morală în școala secundară, creind aici o catedră de filosofie cu 18 ore pentru: Educația morală, Drept și Filosofie. Și, precum se vede, desideratele formulate de reprezentanții filosofiei în țara noastră au avut darul să convingă autoritățile superioare școlare, pentrucă Ministerul Instrucțiunii a trimis tuturor școlilor secundare adresa Nr. 25550 din Februarie cor. la care se cere răspuns în termen de opt zile.

Prin circulara amintită se comunică hotărârea Ministerului de a se reveni la liceul de opt clase, anume gimnaziul cu trei clase, iar liceul propriu zis cu cinci clase, pen-

[1] Amintesc numai cele mai cunoscute la noi: 1. Sergiu Bulgakoff: „Ortodoxia“, în românește de N. Grossu. Sibiu 1933. 2. N. v. Arseniew: „Biserica Răsăriteană“ în românește de arhiereul T. Simedrea. 3. N. Berdiaiew: „Die Philosofie des freien Geistes“. Tübingen 1930. 4. H. Ehrenberg: „Östliches Christentum“ 2 vol. München 1925.

truca începând cu clasa a VII-a, să se facă posibilă la o vârstă potrivită, manifestarea inclinării elevilor spre litere sau ştiinţe. Această reorganizare a liceului impune o nouă repartiţie a materiilor cu un nou orar precum urmează: Româna 28 ore, Latina 18 ore, Matematica 27 ore, Ştiinţele Naturale 13 ore, Franceza 24 ore, Istoria 16 ore, Ştiinţele Fizico-chimice 19 ore, Desen 10 ore, Educaţia Fizică 16 ore. Educaţia morală, Dreptul, Filosofia formează o catedră de filosofie cu 18 ore. Religia, în noul orar, are un total de 12 ore: câte două ore în clasele I—V, câte o oră în clasele VI—VII şi nici una în clasa VIII.

Ştearsă fiind religia din clasa a VIII-a şi rămânând în clasele superioare numai câte-o oră, ar urma ca aproape singură filosofia să fundamenteze caracterul moral.

Rolul filosofiei în educaţie este foarte mare. Ea ne ajută la alegerea idealului pedagogic, ne întinde o mână de ajutor la formarea concepţiei de viaţă, precum am demonstrat mai sus şi prin cuvintele eminentului nostru filosof I. Petrovici; pe calea filosofiei revine la credinţă religioasă şi acela care a părăsit-o odată. Nu aflu nici un motiv logic pentru care educaţia morală în şcoala noastră secundară ar trebui să părăsească religia.

Renumitul cugetător rus Vladimir Solovieff în monumentala sa lucrare de filosofie morală: „Die Rechtfertigung des Guten" (Justificarea binelui) susţine, că independent de orice convingere religioasă omul, ca fiinţă înzestrată cu raţiune, trebue să admită, că viaţa în general şi a omului în special trebue să aibă un înţeles, prin care totul depinde de un principiu raţional mai înalt, faţă de care este nevoit a se aşeza într'un raport de filiaţiune, supunând toate faptele noastre „voinţei Părintelui" care ne vorbeşte nouă prin mintea şi prin conştiinţa noastră.[1] Aşadar Vladimir Solovieff şi împreună cu el mulţi filosofi de seamă recunosc, că „prin mintea şi prin conştiinţa noastră" vorbeşte către noi „Părintele ceresc", adică viaţa morală, viaţa virtuoasă este un produs firesc al celei religioase.

Iar marele pedagog contimporan Fr. W. Förster în opul său „Şcoală şi caracter" spune, că pedagogia modernă

[1] Vladimir Solovieff: „Die Rechtfertigung des Guten". Eine Moralphilosophie. Stuttgart, 1922, pg. 117.

fără religie poate trezi numai singuratice virtuţi. Ea sfăşie pe om în loc să-i adune forţele lui formând din ele o unitate armonică.

Asemenea lui Solovieff şi lui Förster dovedesc în mod neîndoielnic şi alţi pedagogi şi filosofi, că morala nu poate fi despărţită de religie. Religia şi morala se influenţează una pe alta, se condiţionează reciproc. In cele ce urmează voiu încerca să arăt câteva trăsături ale acestei reciprocităţi.

I. IMPORTANŢA RELIGIEI PENTRU MORALA

1. Religia împrumută moralei un criteriu sigur pentru principiile etice. O morală filosofică este foarte îngustă ca concepţie de viaţă, pentrucă nu poate trece peste marginile relativismului, empirismului sau ale subiectivismului.

2. Religia prezintă voia lui Dumnezeu ca pe un principiu absolut obligator pentru cerinţele moralităţii. Sfera ei este lăuntrică. Cuvântul şi fapta se înlănţuesc aici după prototipul relevaţiei principiului suprem moral, care se poate intui în morala cea nouă a lui Isus Hristos. Această înlănţuire se face în sufletul creştin într'un mod atât de strâns, cum nu se poate realiza în nici un sistem pur moral. Principiile obligatoare de natură sociologică nu pot trece peste marginile lumii empirice, şi nu pot ieşi dintr'o interpretare echivocă atunci când e vorba să justifice un principiu supranatural. Iar legea — considerând ca „bun" tot ce contribue la progresul societăţii şi al culturii umane — desparte roadele faptelor omeneşti de esenţa lor supremă, de convingere.

3. Religia împrumută moralei un suprem scop ideal, care sintetizează „bunurile", care concentrează scopurile parţiale ale cugetării şi nizuinţii omeneşti, desăvârşeşte idealul umanităţii în sensul divinităţii şi înalţă ideia umanităţii culturale la acea a Impărăţiei lui Dumnezeu. Singur acest scop preaînalt e în stare să îndemne voinţa la entuziasm, la jertfă.

O morală pur raţională nu este capabilă să frângă patima foarte rezistentă a egoismului.

4. Religia pătrunde morala cu căldura iubirii care s'a născut din Dumnezeu şi toarnă viaţă nouă în ea printr'o

intuire mişcată din sentiment. „Dumnezeu s'a făcut om, ca tu dela un om să înveţi, cum se poate ridica omul la Dumnezeu“ (Clement Alexandrinul).

II. IMPORTANŢA MORALEI PENTRU RELIGIE

1. Morala păzeşte religia de primejdiile făţărniciei fariseice şi-i ofere un câmp de activitate practică. Ea se preocupă mai deaproape de situaţia personală a omului, de nevoile vieţii de toate zilele.

2. Morala ofere religiei ajutoare naturale pentru o înrădăcinare şi o desvoltare rodnică a principiilor sale în diferitele perioade ale desvoltării omului.

*

Am stabilit în măsura admisă de cadrele acestui studiu raportul de reciprocitate între religie şi morală şi în mod rezumativ accentuăm încăodată, că religia duce pe cale firească la morală, fiindcă ea învaţă pe oameni să se iubească în Domnul. Morala creştină duce la religie, fiindcă ea reprezintă pe Dumnezeu ca bunul suprem, veşnic neschimbat. Religia fără morală este lipsită de acţiune, de faptă; morala fără religie este lipsită de căldura şi de lumina vieţii adevărate. Din cauza aceasta cei mai buni cugetători şi cei mai geniali filosofi ai omenirii ne prezintă totdeauna împreună ceriul împodobit cu stele deasupra noastră şi o lege morală în noi (Kant): credinţa şi dragostea (Pestalozzi); iar cei mai maturi reprezentanţi ai educaţiei morale ca Compayré, Paul Bart, Förster ş. a. pretind, pentru aceasta, credinţa în Dumnezeu.

In religia creştină se împreună în mod organic credinţa în Dumnezeu şi iubirea de oameni, precum zice Pavel: „Dacă aş avea credinţă încât şi munţii să-i mut, iară dragoste nu am, nimica nu sunt“. Credinţa celui renăscut prin botez nu formează numai legătura cu ceriul, ci totodată izvoreşte din ea dragostea creştină cu puterea ei de înoire şi refacere morală, dragostea capabilă de jertfă, abnegaţie şi fapte mari.

Legătura armonică între religie şi morală este zugrăvită într'un mod exemplar şi în Sf. Scriptură prin cuvintele: „De va zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său

urește, mincinos este; că celce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe carele nu l-a văzut cum poate să-l iubească“ (I Ioan 4, 20), sau „precum ați luat pe Hristos Isus Domnul, întru Dânsul să umblați“ (Col. II 6). Din această legătură organică ce există între religie și morală urmează în mod incontestabil că, dacă avem în vedere formarea unui om întreg, nu vom putea pune la nici un caz întrebarea: învățământ religios sau moral?

Experiența făcută în acele țări, cari au încercat, sau au întrodus un învățământ moral separat, sau lipsit de cel religios, vorbește categoric împotriva acestuia. Din referatul asupra învățământului moral la primul congres pentru pedagogie morală ținut în Lipsca la 30 Martie până la 19 Aprilie 1921 reiese, că în Germania, încercările de până atunci, făcute în aceasta direcție, nu îndeamnă de loc la imitație. Scurta dar amarnica experiență făcută sub regimul social-democrat, care prin constituția dela Weimar a suspendat obligativitatea învățământului religios, a silit „Elternrat“-ul (Sfatul părinților) să ceară introducerea grabnică a catehizării pentru generația tinără, ceeace s'a și făcut chiar înaintea guvernului Hitler, fără intervenția statului, iar azi învățământul religios este obligător și i se acordă o supremă atenție.

In dosul acestor încercări zace ascunsă stafia înspăimântătoare a intelectualizării, care periclitează foarte mult și învățământul religios. De aceea și în Franța educația morală se prezintă ca o magazie de virtuți împăiate, cum se exprimă un scriitor german. Acest rezultat dezastros rezultă din insuficiența și din procedura nepedagogică a învățământului moral lipsit de cel religios. Din cauza acestei despărțiri nefirești și neraționale a moralei de religie, întreaga educație devine bolnavă și îmbătrânită, fiindcă și-a închis izvoarele proaspete de unde să-și hrănească idealele. Așa că și în Franța, de exemplu, Jaques Maritain predică pentru salvare singurul remediu: reîntoarcerea la religie.

Educația la Români a fost totdeauna imbibată de mireazma tămâiei dela sfântul altar. Idealul vieții neamului nostru a fost neîncetat înviorat, întinerit prin rădăcinile adânc înfipte în credința strămoșească. Cele mai puternice carac-

tere în trecutul nostru au fost cele călite în focul sacru al iubirii creştineşti.

Dacă istoricii şi filosofii noştri au dovedit cu prisosinţă că credinţa ortodoxă, mai bine zis „credinţa sau legea românească" a născut, a crescut şi a întărit sufletul românesc păzindu-l pe acesta nevătămat în furtunile milenare, dacă, ispititorii trecutului nostru prin dovezi nerăsturnate arată şi susţin cu tărie că toată istoria neamului nostru, viaţa Domnilor ţării, limba, literatura, arta şi cu un cuvânt întreaga cultură românească nu o putem înţelege fără credinţa religioasă, fără „legea românească" şi câtă vreme s'a făcut educaţie în spiritul acestei „legi" ea n'a dat greş niciodată — ar fi nepsihologic şi nelogic ca din astfel de premise conducătorii noştri de azi să ajungă la concluzia unei educaţii morale lipsite de religie pentru tineret tocmai la vârsta, care are cea mai mare nevoie de sprijinul religiei.

Prin urmare să învăţăm din trecutul şi experienţa proprie şi a altora şi să dăm sufletului românesc ce este al lui, adecă în formarea acestuia, în educaţia lui morală să respectăm cu sfinţenie **„legea românească"**.

Dr. NICOLAE TERCHILĂ

W. GUETTÉE

ESTE BISERICA ANGLICANĂ, CATOLICĂ?

(Urmare şi fine)

Calviniştii, voind să protesteze împotriva acestui materialism, au căzut în excesul contrar. Ei au admis în aparenţă o prezenţă reală a lui Hristos în Euharistie; însă subt pretext, că această prezenţă e *spirituală*, ei au înlăturat realitatea ei.

In felul acesta, ei admit că Hristos se comunică credinciosului, care se împărtăşeşte cu Sfânta Cină, însă această comunicare este cu totul mistică; ea atârnă de dispoziţiile celuice se cuminecă, şi se reduce aşadar la un simplu dar (har), pe care Hristos îl împrumută celui, care este bine pregătit. Cât priveşte pânea şi vinul, ele rămân ceeace au fost înainte de a servi la cuminecare; şi omul poate, după slujbă să le ia ca pâne şi ca vin ordinar; nefiind obiectul nici unei consecraţiuni speciale, nu le poţi păstra pentru a împărtăşi trupul şi sângele lui Hristos bolnavilor.

Biserica anglicană profesează calvinismul. Ea n'a conservat vechea liturghie, care se întemeia în întregimea ei pe prezenţa reală; ea nu crede decât într'o comunicare mistică a lui Hristos, sau mai curând, a darului, *în momentul cuminecării*, în credinciosul bine pregătit; pânea şi vinul euharistice nu sunt pentru ea decât pâne şi vin ordinare. Ea înţelege cuvintele de *prezenţă spirituală*, cum le expune Calvin în *Instituţiunea creştină*, ea nu crede prin urmare în prezenţa reală, cum credea în ea Biserica primitivă şi cum cred încă Bisericile apostolice orientale.

E deajuns să apropiem doctrina ei oficială de cea a lui Caloin pentru a ne convinge că aceste două doctrine sunt identice.

Prin credinţa sa se împărtăşeşte credinciosul cu Hristos şi *nu prin primirea* pânei şi a vinului consacrate. Intr'o notă dogmatică înşirată după rânduiala împărtăşirei, s'a

purtat grija de a preîntâmpina împotriva sensului, pe care ar putea lumea să-l dea regulei, după care e dator omul să se cuminece în genunchi. Nu trebuie să vază cineva în aceasta îngenunchere un semn de respect față de pâne și față de vinul, sfințite; deasemenea se înștiințează, că în Euharistie nu există *nici o prezență corporală* a *trupului și a sângelui lui Hristos*, că pânea și vinul, sunt după sfințire, ceeace erau mai înainte; în sfârșit, pentruca să nu se îndoească cineva despre calvinismul Bisericii anglicane, nota se termină astfel: „Trupul natural și sângele lui Isus Hristos, Mântuitorului Nostru sunt în cer și nu pe pământ; și este un lucru contrar adevărului trupului natural al lui Isus Hristos, ca el să fie în mai multe locuri deodată".

Aceste cuvinte explică al XXVIII articol de religiune, unde se vorbește de *împărtășirea cu trupul și cu sângele lui Hristos.* Trebuie a se da acestor expresiuni înțelesul, pe care li-l da Calvin, dupăcum se explică acest lucru în restul articolului, în care se vorbește de o participare *cerească și spirituală prin credință.*

Cuvintele *trup* și *sânge* al lui Hristos nu sunt așadar, pentru Biserica anglicană, ca și pentru Caloin, decât expresiuni figurative; împărtășirea se reduce, pentru anglican ca și pentru calvinist, la a mânca pâne și a bea vin ordinar gândindu-se la Hristos, care va da harul său celuia, care Il va cere cu credință.

Toate expresiunile de *trup* și *sânge* al lui Hristos, de *împărtășire cu trupul* și *cu sângele lui Hristos,* de *prezență reală,* nu sunt așadar pentru Biserica anglicană, decât *figuri,* niște cuvinte cu îndoit înțeles, de care ea nu se servește decât pentru a-și disimula erezia.

Biserica anglicană nu crede în prezența reală și substanțială a lui Isus Hristos în Euharistie, prin urmare ea nu este catolică, și ea nu primește taina Euharistiei așa cum o admit până în ziua de astăzi toate Bisericile de origine apostolică.

VI.

Biserica anglicană nu consideră nunta decât ca o ceremonie curat bisericească. După ea, prin urmare, Isus Hristos n'ar fi prescris nimic cu privire la celebrarea unui

act, pe care El îl considera cu toate acestea ca pe una din temeliile ordinei sociale şi religioase. Sf. Pavel, la rândul său considera nunta creştină ca *taină* mare, ca un rit sfânt, care reprezenta unirea lui Hristos şi a Bisericii Sale. Cu toate acestea, şi cu toate că toate Bisericile apostolice cari au considerat întotdeauna nunta între credincioşi ca pe un act sfinţit în mod divin cu ajutorul unei taine dumnezeeşti, Biserica anglicană persistă în opiniunea ei particulară şi exclude nunta din numărul tainelor stabilite de către Isus Hristos sau pe baza instrucţiunilor sale.

Ea se separă în felul acesta de toate Bisericile apostolice ale Răsăritului şi ale Apusului.

Ea nu este prin urmare *catolică*, cu privire la acest punct ca şi asupra altora atâtea.

Maslul (ungerea bolnavilor), aşezat printre riturile divine de toate Bisericile apostolice este înlăturată în mod absolut de Biserica anglicană. Ea nu poate spune, că această ungere nu este menţionată în Sfânta Scriptură, fiindcă Sf. Iacob o menţionează în mod formal, în epistola sa. Sf. Iacob voieşte, ca, în caz de boală, omul să meargă să caute preotul, care va face celui bolnav *ungerea cu unt-de-lemn* sfinţit rugându-se pentru dânsul.

Această taină divină şi apostolică este respinsă de Biserica anglicană, care n'a păstrat decât *rugăciunea* pentru cei bolnavi. Ea nu se supune Scripturii, decât atunci când îi convine, şi ea ştie să eludeze prescripţiunile ei cele mai formale.

Inlăturând Sf. Scriptură şi tradiţiunea tuturor Bisericilor apostolice cu privire la maslu (ungerea bolnavilor) Biserica anglicană s'a aşezat în afară de catolicitate.

Tot aşa a făcut ea ştergând preoţia din numărul tainelor.

Se ştie că Biserica *înaltă* ţine mult la hirotonirile ei; ea are pretenţia de a fi păstrat succesiunea apostolică în episcopatul ei.

Chestiunea hirotonirilor anglicane poate fi considerată în două moduri; din punct de vedere istoric şi din punct de vedere teologic. In ceeace am citit noi cu privire la hirotonirile anglicane, nu se tratează chestiunea decât subt

întâiul raport, lumea s'a ataşat să stabilească, că episcopii reformaţi ai secolului XVI-lea, primiseră hirotonia dela episcopi *anglo-romani,* după cari urmaseră; şi că episcopii reformaţi au urmat, conferind hirotonia altora, rânduelile, cari fuseseră admise mai înainte.

Noi voim bucuros ca aşa să fie lucrul, şi ca chestiunea hirotoniilor anglicane să fie rezolvită *din punctul de vedere istoric.*

Dar putem noi oare spune acelaş lucru din punctul de vedere teologic?

E de netăgăduit, că Biserica anglicană nu priveşte hirotonia ca o taină dumnezeească; altcum, ea n'ar fi şters-o din lista tainelor sau a riturilor divine. Hirotonia nu este aşadar, în ochii ei, decât o ceremonie curat bisericească, şi ea este considerată în felul acesta de partea Bisericii anglicane, care se consideră ca *protestantă.* Preoţii *Bisericii de Jos* se consideră de confraţii simplilor miniştri protestanţi cari nu se pretind de sigur investiţi cu un sacerdoţiu analog cu acela, care este conferit în virtutea unei taine sau rit divin, ci cu o simplă delegaţie bisericească.

Aceşti preoţi protestanţi anglicani sunt mult mai logici decât cei din Biserica *înaltă.* Intr'adevăr, o rânduială curat bisericească nu poate conferi, decât o simplă delegaţie bisericească. Trebue *o taină dumnezeească (un rit divin)* sau sacrament pentru a da preoţia adevărată, care nu este decât continuarea sacerdoţiului lui Isus Hristos.

De vreme ce a şters hirotonia din numărul tainelor, Biserica anglicană a primit ideia protestantă despre *minister* (funcţiune), considerată ca o simplă delegaţiune bisericească.

Această idee este *anti-catolică* şi contrară doctrinei profesate de toate Bisericile apostolice cu privire la preoţie.

Primind această idee, Biserica anglicană nu poate fi *catolică.*

Se poate suleva încă, a propos de hirotoniile anglicane, aceasta altă chestiune: Biserica anglicană reducând hirotonia la o simplă ceremonie bisericească, şi respingând preoţia aşa cum a fost ea admisă de toate Bisericile apostolice, a putut ea oare da preoţia, chiar urmând formulele bisericeşti ţinute mai înainte? A putut ea da o altă preoţie

decât cea în care ea credea şi crede încă, cu alte cuvinte *o simplă funcţiune bisericească?*

Această chestiune ar merita o examinare aprofundată, şi noi atragem asupra acestui punct atenţiunea episcopilor şi a preoţilor anglicani, cari se cred investiţi cu adevăratul sacerdoţiu creştin. Dacă ei binevoiesc a o trata, noi vom examina lucrările lor cu cea mai serioasă băgare de seamă. Dacă ei nu pot rezolvi chestiunea în avantajul preoţiei lor, nu le va fi servit la nimic că au stabilit, că *funcţiunea (le ministère)* le-a fost dată cu ajutorul unor vechi formule, cari nu pot avea pentru ei acelaş înţeles ca şi pentru vechii anglo-romani.

Pentru moment, noi n'avem decât să constatăm acest fapt: că Biserica anglicană a ieşit din catolicitate, înlăturând hirotonia din numărul sacramentelor.

Noi vom termina reflexiunile noastre asupra hirotoniilor anglicane, cu câteva apropieri între diferitele articole de religiune.

Articolul XIX defineşte *Biserica;* în această definiţie se omite menţionarea sacerdoţiului, fără care totuşi nu poate exista o Biserică *catolică.*

Articolul XXIII nu menţionează decât *misiunea* care trebuia să fie primită *dela persoane autorizate* pentru a o da şi din care (misiunea) rezultă dreptul de a predica şi de a săvârşi tainele.

Nici o menţiune despre caracterul sacerdotal. Apropiind de aceste două articole, articolul XXV, care elimină (ordination) hirotonia din numărul tainelor şi care reduce preoţia la o *condiţiune de viaţă,* care n'are nimic contrar Scripturii, dar care nu rezultă decât dintr'o ceremonie bisericească, înţelegem deplin, că Biserica anglicană nu mărturiseşte decât doctrina protestantă asupra dregătoriei bisericeşti. In ochii ei, episcopii, preoţii şi diaconii nu se disting de ceilalţi credincioşi, decât prin misiunea curat exterioară de a predica şi de a administra tainele, misiune care le-a fost dată de nişte oameni, cari au primit autoritatea în acelaş mod, în care o dau şi ei, cu alte cuvinte, într'un mod cu totul omenesc.

Formulele de sfinţire sau de hirotonire menţionate în articolul XXXVI nu sunt decât nişte formule bisericeşti şi

nu constituesc o rânduială (rit) dumnezeească şi sacramentală; că ele sunt vechi sau nouă; că ele sunt mai mult sau mai puţin analoage cu formulele sacramentale ale Bisericilor apostolice, ele n'au, pentru Biserica anglicană, decât înţelesul unor simple formule *omeneşti*, împrumutând *o misiune omenească*, o simplă *funcţiune omenească, o condiţiune de viaţă*, care face ca acela, care este investit *cu funcţiunea* să-şi câştige viaţa sa cu ajutorul predicilor şi al rugăciunilor sale, după cum un altul şi-o câştigă într'un mod diferit.

Noi nu observăm nimic, în articolele de religiune, ce să poată da o altă idee despre dregătoria bisericească.

Din studiile, cari preced, urmează:

1. că Biserica anglicană respinge *5 (cinci)* din tainele divine sau sacramente;

2. că asupra botezului, doctrina ei nu este aşa de catolică precum ar putea să fie;

3. că doctrina ei asupra euharistiei nimiceşte în realitate această taină aşa cum a fost ea întotdeauna primită de Bisericile apostolice.

Din acestea, noi putem conclude că Biserica anglicană nu este *catolică;* că ea n'are *preoţia,* fără de care nici-o Biserică *catolică* nu poate exista; că dacă ea a păstrat câteva dogme definite de primele sinoade ecumenice şi mărturisite în simbolul Niceno-Constantinopolitan, ea le-a pătat *cu inovaţiunile romaniste,* pe care le-a păstrat; în sfârşit, că ea respinge în mod positiv cele mai multe din tainele dumnezeeşti sau sacramente, şi că ea nu posede adevăratul cult creştin, care este bazat în mod esenţial pe prezenţa reală şi pe sacrificiul euharistic.

Mai avem încă de făcut mai multe observări cu privire la unele din articolele de religiune, cari nouă ne apar mai mult protestante decât catolice.

VII.

Noi voim, în acest articol, numai să indicăm anumite propoziţii extrase din mai multe din cele treizeci şi nouă de articole de religiune, mulţumindu-ne să punem între-

barea dacă ele sunt catolice. Noi am arătat de ajuns erorile cuprinse în celelalte.

Art. IX. *Despre păcatul original:* „Nu există condamnare *pentru cei cari cred* şi cari sunt botezaţi".

Art. XI. „Doctrina care admite că noi suntem justificaţi *numai prin credinţă,* este foarte sănătoasă".

Art. XII. „Faptele bune cari sunt roadele credinţii şi cari urmează justificarea nu pot nici să şteargă păcatele noastre, nici să susţină asprimea judecăţii lui Dumnezeu".

Art. XIII. „Faptele săvârşite înainte de graţia lui Isus Hristos şi înainte de insuflarea duhului Său, nu sunt deloc plăcute lui Dumnezeu, pentrucă ele nu purced din credinţa în Isus Hristos... Ele nu dispun pe om să primească graţia. Noi nu ne îndoim deloc că ele n'ar avea natura păcatului."

Art. XVII. „Invaţă că aceia, cari sunt *predestinaţi pentru viaţă,* sunt în virtutea unei hotărâri aduse mai înainte de întemeierea lumii şi care obţine în mod infalibil rezultatul".

Art. XIX. „Biserica văzută a lui Isus Hristos este *o adunare de persoane credincioase,* în care se propovedueşte curatul cuvânt al lui Dumnezeu şi în care se administrează în mcd legitim tainele".

Bisericile din Ierusalim, Alexandria şi din Roma au greşit, chiar în cele ale credinţii.

Şi Biserica anglicană? Evident ea este infalibilă, şi ea este singură infalibilă, noi am dat dovezile pentru aceasta.

Tot ea e singura, care predică *curatul cuvânt al lui Dumnezeu şi săvârşeşte conform legilor tainele.*

Reformatorii anglicani nu se jenau, şi descendenţii lor au rămas credincioşi presumţiunii lor.

Art. XX. „*Biserica* are puterea de a face regulamente". Ea nu poate nimic porunci, ce ar fi contrar cuvântului celui scris al lui Dumnezeu. Ea este martora şi păzitoarea Sf. Scripturi.

Ea nu trebuie să impună nimic peste Scriptură spre a fi crezut necesar pentru mântuire?

Referindu-ne la definiţiunea Bisericii dată în articolul XIX, e greu a înţelege articolul XX. Ce se înţelege prin acest

cuvânt vag *Biserică* care nu este decât o adunare de *persoane credincioase* şi nimic mai mult?

Este oare aceasta o noţiune catolică a Bisericii?

Art. XXI. „Sinoadele generale nu pot fi întrunite fără porunca şi fără voinţa domnitorilor".

Este catolic să spui, că *domnitorii* (cari?) sunt şefii Bisericii?

Noi am expus în cele precedente doctrina *eretică* a Bisericii anglicane asupra sinoadelor.

Art. XXII. „Venerarea şi adorarea atât a icoanelor cât şi a relicviilor şi tot aşa invocarea sfinţilor, este *un lucru nebun*".

Adevăraţii catolici sunt de acord pentru a găsi *nebună* propoziţia anglicană.

Art. XXIII. „Trebuie să fie cineva *chemat* pentru slujba de a predica şi de a administra tainele. Numai aceia sunt legitim chemaţi şi trimişi, cari *sunt aleşi* şi *chemaţi la acest lucru* de persoane, cari au fost *publice autorizate* în Biserică pentru *a chema şi a trimite* slujitori în via Domnului".

Şi hirotonia? Ea e mijlocul *de a chema* şi *de a trimite*. Câte echivocuri şi câte erori anti-catolice!!!

Art. XXVII. „In Biserica văzută, cei răi sunt totdeauna amestecaţi cu cei buni, şi uneori cei răi au în ea principala autoritate în propoveduirea cuvântului şi în administrarea tainelor". Putem apropia această propoziţie de definiţia cuprinsă în articolul XIX: „Biserica văzută este o adunare *de persoane credincioase, în care curatul cuvânt al lui Dumnezeu* se predică, şi în care tainele sunt *administrate conform legilor*".

Incă odată, este aceasta noţiunea *catolică* a Bisericii?

Noi am avea încă şi alte observări de făcut asupra unor articole; însă noi socotim că am spus destule pentru a dovedi teza noastră.

Aşadară, orice ar zice despre ea, atât membrii Bisericii înalte anglicane, cât şi Păr. Hyacinthe Loyson, Biserica anglicană *nu este catolică*, aceia cari aderează la aceasta Biserică şi cari se supun iurisdicţiunii episcopilor ei *nu sunt catolici*.

Biserica Angliei nu este decât o ramură a protestantismului, după cum o recunosc aceasta în chip formal slujitorii ei şi credincioşii ei, în mare majoritate. Intr'adevăr miniştrii (preoţii) anglicani simpatizează cu miniştrii (preoţii) protestanţi de pe continent, şi anglicanii merg, fără greutate, în templele protestante de pe continent, pentru a îndeplini în ele ceeace consideră ei drept datorinţele lor religioase.

Acest fapt dar, necontestat, la care lumea e martoră în fiecare zi, spune mai mult decât toate distincţiile şi pretenţiile membrilor *Societăţii Anglo-Continentale.*

Biserica anglicană poate-că a avut drept să se răsvrătească împotriva unor erori şi a unor abuzuri ale Bisericii romane; dar, în opera ei de reformă, ea n'a ţinut nici o seamă de *principiul catolic;* ea a primit opiniunile lui Luther şi ale lui Calvin; ea a făcut un amestec incoherent de erori şi de adevăruri, şi ea este astăzi curat şi simplu o ramură a protestantismului, cu acelaş titlu ca şi Biserica episcopală a Svediei, ca şi Confesiunea de Augsburg, ca şi Calvinismul.

Dela ea atârnă să revină asupra erorilor, pe cari le profesează pentru a intra în concertul *catolic.* Dar, pretinzând că este *catolică,* cu toate că fiind *protestantă,* ea se înşală pe sine şi caută a înşela pe alţii.

I. BELEUŢĂ

MIICI STUDII ISTORICE: FRAGMENTE DESPRE GEORGE BARIŢIU

CÂTE CEVA DESPRE „GAZETĂ“[1]

I. Aşezarea'n Braşov (1834). Ca să poată redacta Gazeta Transilvaniei, B. trebuia să plece din Blajul mediocrităţilor la Braşovul cel cu viaţă vie, încă negustorească, dar în trecere spre intelectualizare.

B. a „călcat“ întâia oară în Braşov în August 1834.[2] Sosise ca Mentor-meditator al băieţilor lui Ioan Zsipa şi Teodor Dsanly, care învăţau la şcoalele din Blaj, dar într'o vacanţă — aveau nevoie de-a fi preparaţi mai bine, deci ca — dascăl particular.

In Braşov, pe lângă biserica din cetate, se'ntemeiase în 1833/4 o şcoală primară. Doi dascăli (Antonie din Ţară şi D. Leca din Braşov) plecaseră; întâiul la Viena, al doilea la Târgovişte. In Septemvrie 1836 B. se decise a le succede ca dascăl; şi avu coleg pe Ioan Procop, care'n curând trecu la Craiova.

B. însuşi se retrase din acea şcoală în August 1845, după nouă ani de dăscălie, după unsprezece de cunoştinţă

[1] Capitolaşele mele despre „Gazeta Transilvaniei“ sunt menite să 'nlăture părerea că ziarul dela Braşov ar fi fost, cum susţin uniţii, un ziar grozav. Vre-un interes actual, să scriu toată istoria Gazetei nu există. Cât voiu publica din studiile mele, aici, este destul, ca să probeze părerea mea despre mediocritatea ziarului. De sigur: El a fost una din cauzele înapoierii politice adeseori constatate în Ardeal. — Cum susţin uniţii? De sigur! Vezi de ex. discursul lui A. Bunea despre Iacob Mureşan (Discursuri p. 3), care Iacob ar fi fost: „un far înalt“; „format sub înrîurinţa sfintei noastre biserice“ (unite); „fala bisericii de care s'a ţinut“; ziar care „niciodată (?!. G. B. D.) nu a venit în conflict cu aspiraţiunile poporului românesc“; „a sămănat (Iacob?!) o mulţime de idei nouă“; „a strălucit mai cu seamă în iubirea şi alipirea cătră biserica în care-a fost botezat“; în sfârşit, ca să fim şi poetici (p. 13): „Acum mergi pe plaiurile fericirei cereşti, întâlnindu-te cu: Maior, Şincai, Clain, Maiorescu, Laurian, Cipariu; toţi aceşti egali l-aşteptau pe Iacob, dincolo de purgatoriu, cu frăgezime! Ah! retorul acesta neserios, Bunea!... G. B. D.

[2] B. Baiulescu, Monografia comunei bis. gr.-or. rom. a sfintei Adormiri din cetatea Braşovului. 1898. P. 129.

cu Braşovul şi cu Braşovenii.[1] Era desigur bine cunoscut şi Saşilor, nu numai Românilor. Ajunse astfel şi la Gazetă.

II. 1837—1838. Intemeerea „Gazetei".[2]

Fiind vorba de'ntemeerea Gazetei, cine mai ştie că nu B. a'ntemeiat-o?!

Nu!

Iohann Gött, din Germania, un liberal, voia să răspândească lumină'n Estul monarhiei austro-ungare. Şi a cerut voie să întemeeze trei gazete şi trei reviste: nemţeşte, ungureşte, româneşte. I. Gött este originea Gazetei, nu B., care-a fost apoi chemat, ales *(auserkoren)* să o redacteze.

Proba cea mai convingătoare a scris-o însuşi B. Anume: La anul 1865 (Februarie 22), cerând sau voind să ceară Cancelariei aulice-transilvane, din Viena (încă) o despăgubire pentru pagubele suferite'n 1848, B. şi-a expus, într'o petiţie, meritele pentru împărăţie. Actul se află în manuscriptul academic 975, fila 92 şi f. 107. Pe fila 92 v., despre Gazetă şi Foaie cetim:

„In den Jahren 1837 und 1838 fand es das K. Königl. Gubernium für gut dem Kronstädter Buchdruckereiinhaber Joh. Gött die Bewilligung zur Herausgabe von drei politischen Blättern und eben so vielen literarischen Zeitschriften in den drei Landessprachen zu ertheilen. Zur Redigirung der romanischen Blaetter Gazeta und Foaia wurde gefertigter auserkoren?

B. a fost, deci, numai lefegiul lui Gött!

Meritele Gazetei, după aceeaşi petiţie a lui B., au fost că:

1. a combătut rusofilismul răspândit în ţările vecine; 2. a luptat contra Ungurilor ultraişti; 3. şi-a educat naţia spre cererea unei libertăţi raţionale *(vernünftige Freiheit)*. (Fila 93).

Fireşte, redactorul a fost şi în primejdie, ameninţat: la 1848 Dobokay l-avea pe lista sa de proscrişi; şi G. Apor l-a ameninţat. Până ce, chemat la Sibiiu, la comitetul na-

---

[2] La 1845 se despărţi de profesură-dăscălie la „statul medicilor", zice Bunea, l. c., p. 32; deci fiind bolnăvicios; o chestie la care voiu reveni.

[1] Gazeta şi Foaia, „fundate de mine". (Părţi alese, III, 150).

ţional, cu leafă de 100 fl. m. c. pe lună, a plecat din Braşov, după 18 Octomvrie 1848.

Din petiţia aceasta, aici, mă mai interesează numai habsburgismul lui B., care iscălea — la 1865 — ca untertänigster Diener al Cancelariei. Pe Ruşi i-a combătut — îngrijind de cultul împăratului austriac, în modul umil, care reese din primul proect al petiţiei, care (proect), după ce i se dase o mie de floreni, mai cerea restul până la 4657, pagubă calculată minuţios, deci 4657—1000=3657 fl.

Textul habsburgic l-aş putea da în facsimile. Dar se pare că şi B. l-a simţit ca degradant şi că de aceea l-a şters, încât în redacţia cea mai pură nu se mai află. El afirmă că, la urma urmelor, nici al doilea text n'a fost predat Cancelariei. Ii va fi fost ruşine de ce fusese şi făcuse? Renunţase la despăgubiri? Nu ştiu; sau nu ştim încă.[1]

III. Tot despre întemeierea Gazetei 1836—1838. In autobiografia sa (George Bariţiu, Sibiiu 1892, p. 9—11) B. spune că:

1. a. 1836 „la vre-o publicaţiune de cuprins politic nu cutezà să cugete niciun Român;“ deci nici el;

2. că în acel an el încheiă cu Braşovenii un contract (de dascăl) numai „pe trei ani“, „pentruca după aceea să se întoarcă iarăşi în dieceză“ — la greco-catolicii săi, la popie, deci că el numai până la 1839 avea de gând să rămână în Braşov, ca dascăl.

Din aceste 2 împrejurări reese, că tocmai el nu putea să se gândească la întemeerea unei gazete, pe care apoi s'o lase, la a. 1839 ori 1840, altuia.

In realitate idea gazetei a fost, a putut fi numai a lui Iohann Gött. Deci nu B. a „deschis“ Foaia, nu el a „înfiinţat“ Gazeta (precum spunea mai târziu), ci alţii.

---

[1] Pentru Wochenblatt-ul său Gött petiţionase din 1834 (Ianuarie). Pentru Gazetă s'a dat învoială abia în 1838 (Ianuarie). Anterior ieşiseră 2 numere din Foia de septemână, Baricz luând redacţia la invitarea lui Gött şi Rudolf Orghidan. (Iakab Elek, Az erdélyi hirlapirodalom története 1848-ig. Budapesta, 1882. p. 61-64).

Exemplul Braşovului a îndemnat pe ep. Leményi să plănuească şi el o gazetă pentru — uniţi! Ar fi redactat-o T. Cipariu. Despre intenţia dela Blaj Gazeta (1846, p. 194) scria (din Blaj): „— ştiut este cumcă Blajul în urmarea paşilor făcuţi de episcopul şi de vre-o doi profesori, încă dela 1840, dobândi voie de a tipări gazete române, care, dacă s'au întârziat, este vina altor fatale împrejurări“.

Că Gött a fost soartea Gazetei se poate conchide şi din ce B. spune tot acolo, la p. 13, despre „caracterul" acelui tipograf neamţ.[1]

IV. Dela popie la gazetărie, (1838). Cu dreptul canonic şi cu istoria bisericească puţine lucruri se puteau explicà din lumea noastră; şi mai puţine când şi acelea-şi luau pecetea dela atmosfera blăjenească-bobbiană.

Făcut redactor din şi de partea lui Gött, B., tânăr de 26 de ani neîmpliniţi, mărturiseşte:[2] *„Din ştiinţele politice era prea puţin preparat, cutezase a lua asupră-şi o sarcină, de a cărei greutate el nu avea nici o idee;* şi dacă el, strimtorat şi de cenzura preventivă, nu îngheunchiase îndată, în anii dintâi, ţinerea sa pe de-asupra apei avea să o mulţămească la câţiva bărbaţi mult mai 'naintaţi decât el în etate şi în ştiinţă."

Ştiinţă politică „prea puţină"; „nici-o idee nu avea" de ce-l aşteptà.

Lipsa aceasta primordială de pricepere politică explică ceva din erorile ulterioare ale lui B.[3]

V. 1838 Iunie 11: Gazeta. După trei luni de zile lumea, deprinsă cu Foaia Duminicei, pe care tot Gött o editase (1837), mai trimetea abonamentele tot la Foaia aceasta! Gazeta le cerù deci la — redacţie,[4] cu adrese date în litere latineşti, pentrucă „tabelariul, purtătorul de scrisori, nu cunoştea chirilica; însemnând şi că lui Gött să nu i se scrie româneşte, fiindcă nu ştie româneşte.

Abonamentul costa 4 fl. 48 creiţari; adecă preţul pe atunci al unei gălete de cucuruz!

---

[1] Despre Gött, în legătură cu mişcările culturale din Braşov, vezi scrierea mea Ioan Barac, p. 22.

[2] George Bariţiu, (1892), p. 11.

[3] Vezi tot acolo, p. 15. înfluenţa bună a boerilor şi literaţilor munteni asupra lui.

Printre amicii pomeniţi se află Dr. V. Pop, care-i doria (Transilvania, vol. I, p. 131): „Cât poţi te rog fă-ne cunoscuţi cu literatura ţării româneşti şi a Moldovei".

Despre V. Pop, B. a mai scris aiurea (Transilvania, 1868, p. 135): „Ce bine cunoştea el lumea şi oamenii; şi ce rău îi cunoştea junele redactor".

Gazeta însaşi se numeşte un „jurnăluţ (Anul 1842, p. 73); şi spune (1843, p. 67) că are „puţini colaboratori".

[4] P. 56.

Abonamente făceau:

în	la
Arad:	prof. Alex. Gavra.
Blaj:	T. Cipariu.
Bucureşti:	librarul Ios. Romanov.
Beiuş:	directorul I. Erdeli.
Iaşi:	dir. D. Bojinca.
Cluj:	protop. Teodor Baldi.
Năsăud:	vicarul I. Marian.
Zlatna:	Dr. Vasile Pop.
Verşet:	Ios. Gaut.
Şimleul Silvaniei:	vicarul Al. St. Şuluţu.[1]

In anul 1839, deci destul de iute, B. a obţinut dela cancelariul Al. Nopcea învoirea ca Gazeta şi Foaia „să poată intra şi în provinciile propriu-austriace, la Viena şi'n Bucovina, cu poşta de ziare, nu ca scrisori sigilate" — (Părţi, III, p. 150).

Gazeta străbătea încet.

VI. 1838—1870: Gazetarul B. printre proşti. Dar ce-i şi acest titlu urât?!

Pe B. îl voiu arăta mai încolo — ce-a fost virtual şi ce putea să fie practic; acum să-l arăt printre ce fel de oameni spunea el că se află şi de ce va fi crezut că între ei poate să-şi permită uneori — orice.

Ardelenii lui erau, după el, nişte proşti! Nici mai mult nici mai puţin!

Dovezile urmează.

Scriind note la nişte documente B. strecura idei despre cele mai disparate chestiuni; — şi despre mediul său. Eu refuz, însă, să-mi însuşesc totalitatea părerilor lui.

Zicea, de pildă: (la a. 1870)

„Ardelenii mai stau sub blestemul acesta până în ziua de astăzi; ei, ca nimeni altul, se înhaţă, ca să zicem aşa, de câte una chestie de a treia şi poate a zecea ordine, de câte o bagatelă, se 'ncleaştă de ea astfel, încât uită şi delătură toate chestiunile mari, apoi, măcar să piară lumea toată, lor nu le pasă. Se crede că acest morb de

[1] P. 64.

spirit ar proveni dela configurațiunea țării, dela orizonul mărginit prin munți".[1]

Deci Ardelenii ar fi:

1. Incapabili să cugete chestiuni mari.

2. Capabili să se ocupe cu chestiuni de-a treia și-a zecea ordine, cu bagatele.

3. Iar aceste defecte sunt (împreună) un morb de spirit!

Așa de categoric și de scurt nimeni n'a caracterizat pe „frații" săi români din Ardeal.

Așa credea B., cel însuși născut în mărginitorii munți, de pe la Trascău!

Tot după B., Ardelenii erau și mai sunt niște proști guralivi. De vre-o două sute de ani — cel puțin — sunt niște guralivi proști!

Căci el mai zicea (tot la 1870):

„In acest respect Ardelenii sunt astăzi tot aceia care au fost înainte cu două sute de ani.[2] S'au văzut și în zilele noastre deliberațiuni îndelungate pe mai mulți ani, repețite, reasumate, în fine conclusele luate uneori tocma și în unanimitate, apoi totuși în 24 ore date iarăși peste cap. Să ne aducem aminte de anii 1861, 1863, 1864/5. In fine lucrul ajunsese așa departe, încât dispăruse cu totul orice încredere dintre oameni".[3]

Deci proști și guralivi și pripiți, ca acum două sute de ani, erau și Ardelenii dela anii 1863, 1864/5!

Gazeta (1838—1870=32 ani) nu-i modificase de loc?!

Aceasta-i diploma de onoare ce le-o cașună B. Ardelenilor!

Altă critică, de acelaș fel: „Românul a mai avut epoce cum este aceasta de acum. Intre aceleași noi însemnăm pe cea din zilele împăratului Iosif II (1780—1790) până după revoluțiunile franțuzești (1790—1812). Pe atunci încă (prin conlucrarea guberniului) se aprinsese în noi un zel oareșcare de propășire; câteva școale, câțiva bărbați de renume se ridicară în mijlocul nostru; totul însă a semănat a foc de

[1] „Transilvania", 1870, p. 159, în notă.

[2] Exact 200! Adecă pe la 1670! G. B. D.

[3] „Transilvania", 1870, p. 162, în notă.

paie, lumină efemeră, după care urmase o prea tristă întunecime egipteană: negrele prejudeţe, bigoteria omorâtoare de suflete, ticăloasele şi greţoasele prigoniri religioase, despreţuirea de sineşi, nepăsarea de orice se întâmplă împrejur de noi încălecaseră, ca tot atâtea puteri ale tartarului, sufletele noastre. De am fi noi un popor spulberat, uşor de caracter, nu ne-ar prinde aşa mirare, dacă am privi cu atâta nepăsare la starea şi soartea noastră; naturalul nostru este, însă, din cele mai serioase şi meditative; se poate deci ca să ne părăsim noi pe noi până la atâta măsură!?[1]

A patra notă, despre Ardeleni, o dau în extras.

Să se compare, deci, articolul lui B. despre Invidia ca viţiu naţional. (Transilvania, 1871, p. 40—41). B. susţine că invidia este un viţiu specific ardelenesc. Din punct de vedere politic B. afirmă că pe generaţiunile de faţă (invidia) le ţine în stare de paralizie naţională, apoi, aliată cu stupiditatea şi barbaria, aduce corpul naţional în pericol de apunere totală.

Incă una (Transilvania, X, p. 280), tot din notă: „Lipsa tactului diplomatic este şi astăzi unul din cele mai mari defecte ale Românilor din Transilvania şi Ungaria. Noi încă n'am ajuns ca să distingem nici măcar între articli de ziare şi negoţiaţiuni diplomatice. Precum în alte câteva, aşa şi în diplomaţie am avea să mergem la şcoala bărbaţilor de stat ai României".

Oprim aici citatele; lăsăm, pe unde le-a tipărit el, pe celelalte; şi acestea, cârtiri energice.

Tonul este, însă, atât de general, încât deprimă. El constitue o „critică acră", precum i-a zis N. Iorga lui B.

Fireşte, prin tonul acesta B. se distanţia de neamul său. Dar noi, ca psihologi, ca etnopsihologi, avem dreptul a ne întreba: Ridicându-se dintre Ardelenii (eu zic: calumniaţi), B. s'a scuturat deplin de tot ce lui i se părea specific-ardelenesc? Sau nu? Acest punct de vedere biografic-modern nu va fi înlăturat nici din cercetările de faţă.

VII. 1848 Mai 12. Tot prostimea politică?!

In Mai 1848 Invetiatorulu poporului din Blaj, din Blaj, a descris, din primul său număr, analfabetismul politic ar-

[1] B. în gazetă, 1855, p. 314 (8 Octomvrie).

delenesc. Şi urmările lui! Şi pe cele politice, iscălind — T. Cipariu!

„De aci politica română încă n'a fost nemica. Bărbaţii care ar fi ştiut îndrepta poporul Românilor pe calea drepturilor politice, erau crescuţi fără simţiri şi căldură cătră naţiunea sa. Ceilalţi nu pricepeau din aste lucruri ca bâta. Politica era croită toată, nu cum să ajungă şi Românul la viaţă cu drepturi, ca Ungurii şi Saşii, ci chiar cum să nu ajungă. Aşà Românul se afla şi se află în starea călătoriului între străini, a cărora limbă nu înţelege, carii se sfătuiesc chiar înaintea ochilor lui, cum să-l joace şi el nu înţelege nemica din vorbele lor". (De-aceea nici funcţionari români nu se află pe nicăieri). Şi la aste toate politica e de vină, şi că Românul neci nu au avut politica, neci ştie de ce treabă-i politica, pentru-că n'au avut simţ naţional, neci învăţători politiceşti".

Acesta era, aşadar, mediul politic din Ardeal în luna Mai, in anul 1848, la zece ani după apariţia Gazetei!?

Nici naţionalism!

Nici orientare politică!

Şi aceasta ni-o spune Timotei Cipariu, marele învăţat-filolog din Blaj!

In stil popular gazeta lui Cipariu lămuria românismul; pomenia chiar şi pe Voltaire ca susţinător al ideilor de libertate, egalitate şi frăţietate,[1] făcea extrase din „cuvintele unui credincios franc", fără a-l numi (Lamennais);[2] chemà lumea noastră spre cultură; vestia ştergerea robotelor.

La gazeta din Blaj colabora Andrei Pop, A. Pumnulu, dar şi un — Ungur (Ludovic Bruz) din Orăştie, vorbind despre înfrăţire!

Să ne întoarcem, însă, la citatul din T. Cipariu: Stăpânia în Ardeal o întunecime politică, în care orice om ceva-ceva mai isteţ putea să spună o vorbă nouă. Dintre aceşti isteţi făcea fireşte parte şi B.

---

[1] P. 7. Dacă şi Unirea ar ceti pe Voltaire (cel puţin dicţionarul lui), s'ar mai cuminţi poate, poate; poate!

[2] P. 13 şi 70.

Observ, însă, că ziarele dela Blaj erau scrise mai bine decât ale lui B. din Braşov!

In astfel de lume, fireşte, „jurnăluţul“ dela Braşov putea să fie şi... luminărică.

VIII. Ardelenii apolitici.

B. şi amicul său Cipariu îi socotia, aşadar, pe Ardeleni proprietari de însuşiri care numai politiciani isteţi nu pot produce. Unei calităţi de acest efect i-am rezervat capitolaşul acesta.

In Părţi alese (v. III, p. 469), vorbind despre epoca dualismului austro-ungar, B. a scris: „Inainte cu 24 de ani mai era mult servilism în clerurile Românilor; chiar şi sentimentul libertăţii religioase dispăruse din sufletele mai multora; umiliţi şi supuşi totdeauna, nu cutezau să-şi ridice capetele faţă cu atentatele tiraniei. „Sclavi născuţi şi crescuţi“, precum zicea odinioară renumitul şi gloriosul advocat Daniel O'Connel despre compatrioţii săi din Irlandia, subjugaţi şi dejosiţi prin aristocraţia Angliei“.

După B., pe culmile vieţii sociale ardeleneşti-româneşti aveam, aşadar, şi pe la 1867/8 — „sclavi născuţi şi crescuţi“. Ce va fi fost pe la poalele culmilor? B. spunea adevărul, şi de astădată?! Eu nu cred; dar pentru mine, aici, dovada nu-mi este trebuincioasă. Eu vreau să reţin numai vorba (nedreaptă) despre Ardeleni — toţi sclavi!

IX. Din multele texte despre publicul său mai extrag din Gazetă două:

1858 Aprilie 26: Românii înapoiaţi.

„In Austria Românii sunt cei din urmă cu Rutenii, soiuri mai compacte, cari stau în coada celorlalte soiuri cu productivitatea spiritului; nu întreb care e cauza, ci oftez“. — (G. Tr., p. 130).

Blajul politic la 1860. (Despre mărginiţii Blajului).

„Blajul nu e centru politic“.

„Este nevoie... a-şi compune diferenţele confesionale... şi mai nu-i mai rămâne timp a se mai ocupa cu cestiunile politice“.

Puţini sunt „indivizii ce ar putea lua parte la desbateri politice“.[1]

---

[1] Gazeta, p. 213 şi urm.

Şi totuşi, îndrăzneau...

Citatele reproduse mai sus au avut menirea să exemplifice tonul cârtitor şi calomnios al Gazetei.

Şi-acum să ne întoarcem la figura din fond, la figurile de fond.

X. 1845: *O călătorie la Viena.*

B. s'a lăudat de câteva ori cu drumul dela 1845, la Viena. (Al doilea după cel din 1839).

Dintr'o declaraţie a lui I. Gött, editorul Gazetei, aflăm însă că pe-atunci, la Viena, a fost şi Gött.[1] Vienezii au încercat să-l facă pe Gött agent politic secret — în Braşov! El a refuzat:

„Im Interesse meiner Volksgenossen habe ich freimütig, im Jahre 1845, die mir in Wien angebotene geheime Agentenstelle als ein deutscher Mann energisch zurükgewiesen und mich dadurch den grössten Verfolgungen ausgesetzt".

Textul acesta mă îndreptăţeşte să'ntreb: Lui B. i se va fi cerut şi oferit sau nu, din Viena — ceva (necunoscut)? I se vor fi cerut şi lui slujbe de făcut Vienei politice?

Răspunsul lipseşte. Nu ştim aproape nimic; deci nu afirmăm nimic; dar, oricum, analogia de situaţie şi loc (Viena) ne-ar îndreptăţi să mai facem, ulterior, ocazional, cercetări.

La Viena, pe atunci, stăpânea zicala do ut des. Pentru B. la 1845, în August, la Viena — spune el — era vorba „de-a mijloci ca să nu li se stingă soarele" — Gazetei şi Foaiei.[2] Soarele nu li s'a stins; în schimb ce vor fi trebuit să promită, politiceşte, Gött şi B.? Nu ştim încă nici tot, nici exact.[3]

Ce ştim sigur: Atmosfera vieneză dela 1845 a caracterizat-o chiar B.[4] El a stat de vorbă cu br. Samuil Jojika, cu consilierul Somlyai şi cu ministrul poliţiei Sedlnitzky. Intâiul i-a vorbit lui şi lui Ioan Gött, „care încă era de faţă"

[1] Ziarul Satellit, Braşov, 13 Iunie 1848, p. 238.

[2] Părţi II, p. 32.

[3] Despre stânjinirea şi servilismul şi venalitatea presei din Austria dinainte şi după 1848 să se cetească capitolul, Die Presse din H. Friedjung: Österreich von 1848 bis 1860, vol. II, p. 326—336. Aci despre Români nu se spune nimic.

[4] George Bariţiu, 1892. p. 16—17.

despre educaţia politică; al doilea despre comunism; al treilea despre Rusia care trebuia cruţată şi despre principate care nu trebuiau iritate contra Austriei. Aşadar vorba a fost şi despre atitudinea politică a Gazetei, în acest fel direct influenţată de metternichism, şi de şeful poliţiei Sedlnitzky.

Această întâmplare caracteristică trebuia scoasă la iveală, deşi nu este lămurită perfect.[1]

La un loc, ce nu-l regăsesc, B. mai spuse că Jojica i-a recomandat să comunice în Gazetă idei generale.

XI. 1848, Aprilie 18. Gazeta antinaţională.

Ce neorientată, ce zăpăcitoare a fost totuşi Gazeta lui B. în an. 1848 a dovedit Al. Papiu Ilarian de mult, în cunoscuta sa istorie, citindu-i părerile relative la uniunea cu Ungaria.[2]

Odată, amicii Gazetei chiar se speriară. Ioan Maiorescu tăcu el cât tăcu, dar apoi îi scrise Mureşanului şi-i scrise şi lui B. din acelaş 18 Aprilie 1848.[3] „De aceea mă adresai astăzi către (Andrei) Mureşanul, jurându-l în numele naţionalităţii, ca să nu mai publice articuli anti-români".

Şi Mureşanul era viitorul autor al lui Deşteaptă-te! Poezie? poate. Politică? va fi înţeles şi „poetul" câtă 'nţelegea şi B.

XII. 1848 Iunie 28: Gazeta, adecă Bariţiu şi baronul Vay.

In memoriile lui Nicolae Vay se află un raport către comitetul revoluţionar de apărare al ţării ungureşti (Az országos honvédelmi bizottmányhoz);[4] în raport Vay face (5 August 1849) o dare de seamă despre misiunea sa împlinită în Ardeal începând din Iunie 1848.

Despre Braşov el scrie: *„Brassóban hol kitünőleg jó vala akkoriban a hangulat, az oláh és német hirlapokat, darab időre megszerzem ügyünknek, — mig ellenben a szebeninek nem valák képes megakadályoztatni garázdálkodásait"*.

---

[1] Contra lui Metternich şi Sedlnitzky s'a scris în Braşov abia în 1848. Vezi de ex. „Foaia pentru minte" 1848 p. 94.

[2] Se citează „Foaia pentru minte", Nrii 12, 13, 14 şi 16.

[3] Scrisoarea au publicat-o Bănescu şi Mihăilescu în biografia lui I. Maiorescu, la p. 522.

[4] Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből. Budapest. 1899. Pag. 187 şi urm.

Pagina 193, de jos în sus, în rândurile 7—11!

Textul lui Vay este surprinzător. Gazeta românească (oláh) câştigată de Vay cauzei ungureşti — darab időre?[1] Sibienii au fost tari; au rezistat; Gazeta, a fost câştigată Ungurilor!?

N'am nici o vorbă de adaos la acest certificat oficial de — de ce? oare cum i-am zice?; să-i zicem de nepricepere românească!

Vay sosise în Braşov la 28 Iunie, într'o Luni. Gazeta din 1 Iulie îl şi numeşte îndată bărbat „dulce şi atrăgător". Primirea bună din Braşov „face contrast răcelii Sibienilor". Cine-i spusese îndată Gazetei chiar ce Vay a spus mai apoi în raportul său? Era informată Gazeta (Pagina 223).

Din 5 Iunie, B., sosit dela Cluj, se afla în Braşov (Gazeta p. 192). Deci numai cu el a putut vorbi şi trata „dulcele" Vay!

Tovább: Trebue deci să conchidem că Vay şi B. au conversat în 28 Iunie despre îngăduiri publicistice de făcut Ungurilor.

Din ce, în schimb, va fi promis Vay, în Gazetă (tot 1848, p. 223) apare atât: „Noi sfătuim cu tot de adinsul tutulor asupriţilor şi robiţilor pe nedreptate, ca să se adreseze cu plânsorile lor deadreptul către baronul N. Vay, cărui, precum bine ştim, astădată e subordinat şi guvernul, şi ostăşimea".

„Dulcele" Vay pregătea decapitarea naţiunei prin arestarea şi ducerea la Târgu-Mureş a comitetului naţional; iar B. trimetea la Vay pe toţi tânguitorii, cari i-ar fi cetit Gazeta!

Alte observări: Despre Vay şi misiunea sa B. a scris în volumul II, p. 178—181. El spune, însă, aici numai atât: „In Sibiiu şi Braşov încă a stat câte puţin". Nu spune nimic, tace total despre întâlnirea sa cu Vay. De ce tace? Tăcând, el ce ne ascunde? O conversaţie care ne-ar fi interesat de-aproape.[2]

---

[1] In schimb după Vay, Şaguna cu Puchner şi Urban sunt, firma supt care se petrece revoluţia! (Pagina 199).

[2] Deşi în volumul II din Părţi B. revine adeseori la Vay, niciodată nu mai spune că l-a văzut la Braşov, niciodată nu-şi aduce aminte de „dulceaţa" cu care i-a vorbit Vay.

Dar totuşi în Transilvania (1877, p. 173) B. a pomenit despre vizita la Vay: fusese învitat la Vay; „între altele". — Acestea altele încă ne-ar interesa! — vorbi cu Vay despre Rusia; Vay îi spuse că pentru o acţiune publicistică antirusească guvernul unguresc ar înfiinţa în Braşov o tipografie românească. (Era o ofertă?)

Se mai pare că B. socotia (atunci ori mai apoi?) că „acea măsură... venise... prea târziu". Mai înainte, ar fi succes?? Dacă izvorul istoric tace, nu putem conchide clar. [1]

Incă o notă despre Vay.

Cu Vay, înainte de 28 Iunie, în 27, se'ntâlnise (în Şercaia) şi I. Maiorescu, în drum spre Sibiiu. Să se vază, din biografia dlor Bănescu-Mihăilescu, pp. 167/168, cum un om politic serios îi spune lui Vay limpede adevărul şi cum spune compatrioţilor tot ce-a discutat cu Vay.

XIII. Vay şi Şaguna şi Saşii.

Inţelegerea B.—Vay poate fi condamnată şi printr'o comparaţie între Vay şi Saşi.

Cu data 30 Iunie 1848 Universitatea săsească a protestat contra numirei lui Vay ca comisar unguresc în Ardeal. O gazetă săsească, Der Siebenbürger Bote, s'a mângăiat, totuşi, cu ideea că Vay va aplica puterea (dată lui) cu energie, dar şi cu discreţie; şi numai în caz de nevoie.[2]

La 1 August, în camera ungurească (Pesta), Perczel a comunicat o plângere a lui Şaguna contra lui Vay, care ameninţase că pe Români îi va sili cu armele să plătească dijma către nemeşi; ceeace Kossuth, informat de Vay, tăgădui. Deci — Şaguna luptă cu Vay.

Intre cele două date (30 Iunie şi 1 August) apare, la 10 Iulie, Nrul 68 din ziarul citat. Gött, tovarăşul lui B., scrisese'n gazeta-i nemţească (Satellit) o apărare a lui Vay.

---

[1] Pe Vay îl mai lăudară şi naivii popi-politiciani din Blaj. Organul naţional îl decretă* „bărbat nu îndeşert lăudat de a sa umanitate" — după ce, din ordinul lui, A. Tr. Laurian şi N. Bălăşescu fuseseră arestaţi timp de opt zile.** Intors dela Innsbruck, V. Raţ a fost înjurat de Ungurii din Turda; Organul îl îndrumă să se plângă lui Vay.***

[2] Nrul din 19 Iulie 1848.

---

* P. 65.
** P. 68 şi 73.
*** P. 43.

Ziarul din Sibiiu îi spune, deci, clar şi energic că acest fapt este „obrăznicie"; Saşii se neliniştiseră, Satellit tăgăduia neliniştea; Bote cită, deci, protestul săsesc-oficial contra aplicării dreptului statariu prin Vay. (Căci de aceasta era vorba).[1]

Redactorul B. şi negustorul-editor erau, însă, de aceeaşi părere, şi îşi exprimau — încrederea lor în Vay!

XIV. Tot Şaguna şi Vay. (1848 Octomvrie 13. La 7 ore seara).

Demn-româneşte faţă de Vay s'a purtat ep. Şaguna.[2]

Vay îl rugase pe Şaguna ca şi el să intervie pentru liniştirea poporului român. Il rugase a doua zi după ce „doi agitatori" — Alexandru Baternai-Betrâneanu şi Vasile Simonis — fuseseră duşi la Cluj, ca să fie spânzuraţi, în 14 Octomvrie.

Şaguna se eschivă. Şaguna nu a trimis, ca B., pe popor la mila lui Vay, ci stante pede i-a vorbit acestuia despre egalitatea de drepturi civice, pe care Vay este chemat şi dator să o realizeze; despre neîncrederea preoţimei şi a credincioşilor săi greco-ortodocşi, printre care, intervenind din nou, el, Şaguna, „ar produce negreşit iritaţie" şi nici nu ar fi — ascultat. Şaguna-l întrebă chiar despre „tristul eveniment dela Luna".[3]

Cu alte vorbe, Şaguna-l lăsă pe Vay fără nici un ajutor, astfel că onorabilul comisar al revoluţiei ungureşti a trebuit să se roage a doua-oară de Şaguna, fireşte fiind respins, şi a doua-oară, de vrednicul episcop.

Antiteza de atitudine şi românism (între B. şi Şaguna) nu are nevoie de nici un comentar.[4]

XV. După 1848: Refacerea „Gazetei".

Relativ la refacerea Gazetei colonelul Sztankovics, comandantul oraşului Braşov, îi scrisese lui B., că de-acum

---

[1] D. S. Bote, Nrul 68.

[2] T. V. Păcăţian, Cartea de aur, vol. I, p. 446—450.

[3] Un măcel.

[4] O confirmare despre Vay şi buna-i primire în Ardeal, cu excepţia Sibiului, se află în „Kolozsvári Hiradó" 1848 (Iulie 28): „Erdélykerületi körutjáról most csak enynyt: valamerre jári kell, Szebent kivéve, mindenütt a legszivesebben fogadtatott".

înainte (dela 22 Nov. 1849) va redacta ziarul *nach dem in Abschrift mitfolgenden Programm* și adăogea, colonelul:

„Sie haben sich dabei im allgemeinen der Bestimmung des provisorischen Pressgesetzes vom 13-ten März l. J. vor Augen zu halten, für dessen strengste Einhaltung die dem K. K. Stadtkomando, und, wenn die neuzurichstende Stadthauptmannschaft ins Leben getreten sein wird, derselben verantwortlich sein werden“. —

Adecă: B. trebuia să se supună legii de presă din 13 Martie 1849; și i se indicau autoritățile în drept a-l controla.

Programa lui B., datată din 2 Martie 1850, era în resumat aceasta:

Misiunea Gazetei este să publice legi și ordonanțe; să discute în limitele constituției din 4 Martie 1849 și ale legii de presă provisorii; în special § 5 al constituției octroate, despre egala îndreptățire a naționalităților, era de aplicat; detto § 74: Să avem și noi Românii teritoriu național, ori să nu-l aibă nici o nație; stimăm națiile, dar nici noi să nu mai fim insultați; personalități să nu se facă: „Journalistisches Privatgezänk, wenn man durchaus darauf erpicht wäre, soll nie mit den Nationalangelegenheiten vermengt werden; keine Zeitung der Welt ist die Nation selbst“; cu administrația momentană a țării B. este mulțumit deplin, dar abuzurile le va descrie ca abuzuri, nu în sens antiguvernamental; nu vom calomnia; dar pentru citate din alte ziare austriace să nu fie răspunzătoare Gazeta; va comunica și fapte de politică externă.[1]

Nu zic că programa aceasta, din care'n Părți nu resuflă nimic,[2] „că programa nouă acomodată stării excepționale“, putea să fie atunci mai radicală. Dar nici noi nu trebue să mai vorbim despre „eroisme“ publicistice, care nu au existat.

B. nu s'a ținut de cuvânt, se pare; a fost admonestat; și în sfârșit înlăturat dela Gazetă.

XVI. Suprimarea Gazetei: 18 Martie 1850.

Lui G. B. i-a plăcut totdeauna să se vaete de ce-a pățit ori ar fi pățit în viața sa.

---

[1] Din mplul academic 971, fil. 290.

[2] Vol. II, p. 634.

Astfel d. ex. raportând cum preacinstitul Nicolae Cristea fusese îndepărtat dela redacția Telegrafului din Sibiu (1883), B. observă că așa ceva în Transilvania se mai întâmplase numai odată, în Februarie 1850; și anume „când lui G. B. i s'a smuls din mână, cu forță militară (lan auzi?! G. B. D.) atât redacția Gazetei și Foaei, cât și dreptul lui de proprietate[1] la acelea", prin ordonanță simplă; „căci nu a voit să tacă despre câteva evenimente, pe care apucase a le publica, între care erau și raporturile oficiali ale prefecților din munții apuseni" (Observatoriul, VI (1883) p. 431/3).

Deși a fost publicată, ordonanța nu este cunoscută istoriografiei noastre. O voiu retipări eu, după Kronstädter Zeitung din 1850, nr-ul 22 (18 Martie).

Dar publicarea „evenimentelor" și a „rapoartelor" prefecților din 1848 se pot cerceta, în Gazetă.

Ordonanța de suprimare (din 18 Martie 1850) este, în originalul nemțesc, aceasta:

Nr. Praes. 131 C. M. G. 1850.

Verordnung an den Herrn k. k. Stadthauptmann in Kronstadt.

Die Redaktion der romanischen Zeitung Gazeta de Transilvania hat im Widerspruche mit dem eingereichten Programme gleich in der ersten Nummer, in der das Programm vorstellenden Einleitung, einen unpassenden, wenig Mässigung verrathenden Ton angeschlagen, und in Besprechung nationaler Interessen, durch die gewählten aufreizenden Worte, eine Tendenz in Aussicht gestellt, deren Verfolgung bereits zu Ausartungen führte, wie sie eine Reihe von Artikeln hinlänglich darthut, in deren leidenschaftlicher Besprechung der nationalen Ansprüche der Romanen ungerechte Beurtheilung der fortschreitenden Landesorganisation, in so weit die romanische Nation hierbei berührt wird, und Aeusserungen hierüber ersichtlich sind, eher geeignet, Unzufriedenheiten mit den wohlmeinenden Massregeln der Regierung zu verbreiten, als ein richtiges Verständniss darüber und über das wahre Interesse der romanichen Nation und ohne Ansprüche zu erzielen.

[1] ?? G. B. D.

Die Redaktion, aufgefordert, sich hierüber zu rechtfertigen und ein bestimmteres, die nöthigen Garantien enthaltendes Programm, wie solche der Ausnahmszustand und die im regelmässigen Fortgange begriffene Entwickelung der hierländigen Verhältnisse erheischt, der Behörde einzureichen, hat in der dem Stadthauptmann abgegebenen Aeusserung die gemachten gegründeten Vorwürfe nicht gerechtfertigt, vielmehr durch ein Beharren auf ihre von Leidenschaftlichkeit nicht freien Auffassungsweise, dann durch das vorgebrachte neue Programm, welches einen mit dem Ausnahmszustande nicht vereinbarlichen Spielraum sich vorbehält, gezeigt, dass es ihr nicht Ernst sei, in die ihr vorgeschlagene rechte Bahn einzulenken, auf der allein, unter den gegenwärtigen Verhältnissen, gedachte Zeitung mit ihrem Zwecke der Besprechung nationaler Interessen hätte nützlich wirken können.

Man kann daher nicht gestatten, das die Zeitung Gazeta de Transilvania unter der dermaligen Redaktion weiter erscheine, woran der Herr Stadthauptmann zur weitern Veranlassung in Kenntnis gesetzt werden.

Hermannstadt, den 9 März 1850.

Der k. k. Civil-und Militärgouverneur im Grossfürstenthume Siebenbürgen. Feldmarschall-Leutenant Ludwig Freiherr von Wohlgemuth.

Wohlgemuth îi impută lui Bariţiu:

1. Contrazicerea cu programul înaintat guvernului.
2. Critica nedreaptă a progresivei organizări a ţării.
3. Răspândirea nemulţumirei cu măsurile binevoitoare ale guvernului.
4. Lipsa unui program mai precis, care să conţină garanţii necesare.

Iar editorul Gazetei (Verleger), Gött, publică în pp. 89—90 ale ziarului său nemţesc anunţul:

„Wegen der Fortsetzung der romanischen Zeitung „Gazeta de Transilvania", welche seit 12 Jahren hier erschienen ist, sind bereits mit einem neuen Redakteur die Unterhandlungen von Seiten des Verlegers beendet. Sobald das Programm des neuen Redakteurs, welches nächster

Tage der hohen Regierung unterbreitet werden wird, bestättigt ist, wird dieses Organ wieder erscheinen".

Adecă: Indată ce noul redactor (Iacob Mureşan) va supune guvernatorului programa sa, cea nouă, a ziarului, şi îndată ce ea va fi aprobată, Gazeta va reapărea.

Programul lui Iacob rămâne o hârtie de căutat.

XVII. Eroismul Gazetei?

B. ar fi fost un gazetar „eroic", a spus odată Vasile Goldiş.[1] Contrarul este adevărat.

Vorbind despre guvern, care-l necăjea, B. scria: „Să spue de câteori m'au dojenit şi nu l-am ascultat". Ascultase, deci, ca oaia blândă, „eroul" acelor dojeniri.[2]

Nici succesorul Iacob Mureşanu nu era mai viteaz. Pe el îl descrie chiar B. într'o scrisoare (din 5 Aprilie st. n.) către Ioan Maiorescu: „Invoirea.. pentru Gazetă încă nu sosi... Aceasta mai foloseşte şi fratelui Iacob, care mai are timp de a se gândi, căci familia... îl cam... ştii! Oamenilor le e cam frică".[3]

Despre „eroismul" programei Aron Florian scria (din Martie 16/28 1850)[4]: Acum Iacob va fi redactor; „el va figura cu numele şi Bariţ va fi lucrătorul"; programa e ceva mai moale decât cea dintâiu, după cât am ştiinţă."

XVIII. Patru amănunte picante: (Dintre 1849—1853).

I. Pâinea „Gazetei". Intorcându-se din Bucovina, dintr'un chiar dulce exil, B. se află în 18 Octomvrie 1849 la Oituz.

Prealabil primise dela Andrei Mureşanu o scrisoare din 10 Octomvrie în care acesta-i spunea:[5] „Fii sănătos şi vină acasă, apoi reîncepe-o ori cassază-o (Gazeta!) pentru totdeauna şi te apucă de altă pâine".

Era, deci, şi de „pâine" vorba, nu numai de naţie şi patriotism.

Ca să aibă şi una şi alta, B. îl rugă pe Şaguna să-l ajute.[6]

---

[1] Discursuri, 1928, p. 83. V. Goldiş era mai mult filosof istoric, decât istoric.
[2] Convorbiri literare, 1899, p. 419—421.
[3] Convorbiri, 1899, p. 907.
[4] Convorbiri, 1899, p. 634. Vezi şi pp. 638, 702, 704, 907.
[5] Transilvania, vol. X, p. 247.
[6] Transilvania, X, p. 270/1.

Ceeace, desigur bucuros, Şaguna a făcut.[1]

Dar Gazeta luă, în curând, o faţă foarte curioasă, pe care o voiu expune tot în fragmente.

II. Autodesminţire. Spuneam mai sus că lui B. îi plăcea să se văicărească; că era un larmoaiant. Iată încă o probă:

„Pre când eu me aflam în 1850 trântit la părete, lipsit de ziarele mele (??) şi ameninţat în tot momentul cu arest militar, sub guvern militar". —

Părţi, III, p. 135.

In tot momentul?

Să-l întrebăm tot pe B. cum îl „trântiră" la păreţi militarii austriaci.

B. scrie, în broşura Criticele istorice (1892 p. 11):

„Pe mine Schwarzenberg m'a închis în iarna din 1852 — în urmarea unei minciuni scornite de un popă — şi m'a dat pe mâna căpitanului Dietz şi a comisarului de poliţie Cordini, pe o săptămână, în care zile ei veniau regulat seara în chilia unde eram, mă „benignizau" când mai serios, când mai în glumă; apoi îmi deschiseră uşa, să merg la familia mea".

Era, aşadar, închisori cu „benignizări" şi cu „glume"!

III. 1850 August 25: B. i-ar fi zis lui Wohlgemuth, faţă cu alte trei persoane: „Vă mulţumesc, Excelenţă, că, după atâtea lupte şi persecuţiuni, îmi deterăţi ocasiune de a mă retrage şi a-mi vedea de alte afaceri". (Braşov, 18 Martie 1868).[2]

Ce B. îi spunea lui Wohlgemuth nu era sincer. Probă alarmele ce le sună spre Viena, către Ioan Maiorescu, iar spre Sibiiu către Gavril Munteanu.[3]

IV. 1853 Iunie 24: Cu pajura austriacă în frunte, zice Gazeta despre sine: „G. Tr. a fost primul jurnal politic, care a bracidat ogorul jurnalisticei între Românii Austriei. Tot ea, rămânând cu aceeaşi fidelitate către binele naţiunei şi al patriei, este astăzi şi cea dintâia care, bucurându-se

[1] Memorii, p. 48 şi Părţi, III, p. 566. (Aici o scrisoare a lui Şaguna către B.).

[2] Gazeta, 1868, p. 77.

[3] Vezi scrisorile lui din 25 (13) Febr. 1850, în Convorbiri literare 1899, p. 419; p. 426—428; 557, 559; etc.

de încrederea înaltului guberniu, din invoință mai înaltă păşeşte, ca primul în Austria organ gubernamental de stat în limba română,[1] ceeace documentează şi stima limbei noastre la înaltele locuri".[2]

De ce nu?! stimă chiar câtă voiau Iacob, George şi Gavril, care serviau în limba română „înaltele locuri".

De-aci înainte, aşadar, Gazeta este a „înaltelor locuri", nu a Românilor?!

Cerând abonamente pe anul 1854, consecventă, Gazeta anunță că „vânează" (!) interesele cele sfinte ale „națiunei, patriei şi dinastiei".[3]

Gehorsamster Diener!

XIX. Papalizarea „Gazetei" şi politica europeană. 1853—1857.

Pentru a înțelege lipsa de orientare a Gazetei grecocatolicisante, o voiu pune şi în cadrul mare al politicei europene.[4]

Era'n epoca răsboiului crimeic.

Austria'ncepe a lucra din Maiu 1853 — când se face întâia somație amabilă ca Ruşii să nu ocupe principatele româneşti; în 1854, în Iunie, se face a doua somație. Ministrul austriac Buol vorbeşte chiar de răsboiu; Galiția, Ardealul, Banatul militar se mişcă. In Ardeal sau în drum spre Ardeal sunt patru corpuri de armată. In 22 August Austriacii trec granițele, în Muntenia, apoi în Moldova. Aliații vestici, Anglia, Franța, Sardinia, părăsind peninsula balcanică, debarcă în Septemvrie la Eupatoria, în Crimea. In curs de trei ani dela întâia somație, evenimentele ajung la pacea dela Paris (1856 Martie 30); iar în 1857 (Martie) pleacă, din țările româneşti, cei din urmă Austriaci.

Acesta-i cadrul!

Scopul Austriei era ca, silind pe Ruşi să plece din

---

[1] Bravo! G. B. D.

[2] Bravissimo! G. B. D.

[3] P. 391.

[4] Întrebuințând un singur izvor bun: Heinrich Friedjung, Der Krimkrieg und die österreichische Politik. 1907.

principate, să rămână ea în ele. In Septemvrie 1855 Buol zisese către Beust: „Wir haben die Fürstentümer in der Tasche": Am pus mâna pe principate.[1] Peste vre-o şase luni Buol se convinse că pacea dela Paris îi risipea toate ilusiile austriace!

Inchipuiţi-vă acum că ilusiile lui Buol s'ar fi realizat; că Austria s'ar fi întins până la gurile Dunărei şi la Nistru: Ce atitudine ar fi avut, atunci, catolicismul vienez şi, prin urmare, din bună voie, dar şi din poruncă vieneză, greco-catolicismul Blajului?

Cine-a ferit pe Români de-aşa primejdie mare?

Din actele vieneze, din scrierile austriace Friedjung scoate observarea că ţăranii şi negustorii români nu erau antiaustriaci; Austria le-ar fi putut fi acestora de mare folos. „Alta era, însă, dispoziţia în clasele stăpânitoare, mai ales la boeri, cari vedeau că precumpănirea lor este ameninţată; alta şi'n clasa intelectualilor în creştere, care năzuiau spre o libertate în sens apusean şi spre unirea principatelor.

„Nu Turcia, ci Austria-i părea partidului naţional-liberal duşmanul de căpetenie; şi conducătorii lui: Brătianu, Rosetti, Kogălniceanu (mai târziu colaboratorii cei mai buni ai principelui Carol) lucrau, în patrie şi în Paris, cu pasiune, contra vecinului puternic. Impăratul Napoleon III, favorizând tendinţele lor, înlesni şi aici triumful ideilor naţionale".[2]

Aşadar de-acea perpetuă ocupaţie austriacă, de germanizarea şi catolicizarea ţărilor româneşti, ne mântuiră: ideile naţionale, Napoleon III, Brătianu, Rosetti şi Kogălniceanu, cu toată ceata lor de bărbaţi sentimentali şi isteţi.

„Şi astfel — sfârşeşte Friedjung — România înaintă până la deplina sa unitate şi independenţă, care şi pentru ţară şi pentru pacea europeană s'a dovedit că a fost o binecuvântare".[3]

---

[1] Friedjung, p. 183.

[2] Friedjung, p. 186.

[3] P. 187. Relativ la austriacizarea sufletească a ţării să se vază şi Erinnerungen aus der Walachei (1854—1856), de contele Alfons Wimpffen (Wien, 1878), paginele finale.

In contra acestei înălţări a României — B. a vorbit şi a scris precum voiu dovedi.[1]

XX. Ministrul Thun şi Gazeta. 1855.

In acest an Şaguna s'a plâns împăratului de tratamentul oficial, nemeritat de biserica sa. Deodată cu Thun el caracteriză şi pe micii Thun-i din Ardeal.

N. Popea îi citează la p. 92 a biografiei lui Şaguna: „In jurnalul român din Braşov" s'a publicat pastorala Şuluţ, care „dejoseşte în public biserica noastră", „predică fără sfială proselitismul", promovează chiar şi tendinţe ale căror urmări politice-religioase, din atâtea exemple triste ale istoriei, lesne se pot cunoaşte".

Aşadar cel puţin din a. 1855 împăratul însuşi a fost înştiinţat despre periculoasa politică religioasă a Gazetei.

Unde-s, însă, dovezile că B. s'ar fi opus energic acestei îndrăzneli? Eu nu le cunosc. Din contră, chiar Foaia (de astădată, într'adevăr fără minte şi inimă) o porni în aceeaşi direcţiune, deschizând şi ea o poartă „certelor", cum bine le zice Popea (p. 109).[2]

XXI. 1855 Decemvrie 5: Afurisirea.

In 5 Decemvrie, în serbătorile Crăciunului, s'a publicat în toate bisericele ortodoxe din Ardeal, nrul consistorial din Sibiu 1090: era enciclica de afurisanie a Gazetei lui B. şi a calendarelor lui.

Ce-a fost afurisania aceea ne-a explicat „fiscalul", adecă avocatul de-atunci al episcopiei ortodoxe, Dr. I. Borcea, (care era şi scriitor bun).

In „Telegraful Român" din 1867, Februarie 23 (7 Martie) Dr. I. Borcea explică, în articolul Afurisenia Gazetei, despre

---

[1] Adaos literar: In acest timp A. Mureşan a scris poezia ironică, antirusească, despre Morţii dela Olteniţa, morţi în lupta dela 4 Noemvrie st. n.

Dela Olteniţă
Patru mii de morţi,
Tot Muscali de viţă
Bat la noi în porţi.

Antirusul era profund austrofil. Poezia avea sens politic.

[2] Vezi şi p. 110 (despre Gazetă); p. 115 (d. avertismentul dat lui Şuluţ de gubernatorul Schwarzenberg); p. 117 (cercularul ortodox contra Gazetei), contra gazetei celei „fără ruşine"; etc.

„scopurile neiertate, malițioase, despreţuitoare de biserica noastră gr.-or.“, despre „triste fapte“ şi „despre „neiertatul păcat“ al lui B., ivit prin Gazetă şi printr'un călindar bariţian. Apoi Dr. I. Borcea adaoge: „Trebue să mai observ, că acele vătămări, comise prin zisele scrieri asupra învăţăturei şi aşezămintelor Bisericii noastre atât erau de groase, încât acelor cât şi scriitorilor lor de sigur nu le-ar fi lipsit biciul legilor civile, dacă episcopul nostru de atunci, voind a încunjura acestea, nu ar fi făcut întrebuinţare de mijloacele concese lui prin legile Bisericii noastre“.[1]

Cu alte vorbe: Şaguna nu a voit să-l dea pe B. în judecata legilor civile, absolutistice, pentru a-i aplica „de sigur“ o corecţiune absolutistică, ci l-a afurisit numai pe — greco-catolicul publicist şi amic de idei al lui Alexandru Şuluţ din Blaj.

Cui s'ar mira astăzi că Şaguna şi Dr. Borcea şi alţii au dat atâta însemnătate calendarului lui B. îi spun eu că acel calendar era o publicaţie respândită şi că uneori acela se tipăria în câte doue ediţii.[2]

XXII. 1858: O impresiune. „In Ardeal, după moartea guvernatorului Schwarzenberg, veni la cârmă principele Lichtenstein (1858), sub care sistemul de administrare riguroasă a predecesorului său începu, în presimţirea răsboiului italian, a slăbi şi simţul de naţionalitate a-şi ridica capul şi la Români. Absolutismul crescuse o sumă considerabilă de amploiaţi, administrativi şi judiciari, Români patrioţi, care din toate părţile acum stau gata pentru orice mişcare naţională. Jurnalele române încă începură a se pronunţa mai liber. „Gazeta Transilvaniei“, care, luând pajura oficioasă în frunte, devenise instrument al iesuitismului lui Thun, acum depune pajura, păşeşte mai naţional; dar năravul ultramontan încă-l păstrează în paguba cauzei comune“. (I. Puşcariu, Notiţe, p. 48).

XXIII. 1859: Tot papalisarea „Gazetei“.

La B., şi în Părţi, apar mereu cuvintele: secret, mister,

---

[1] Pagina 60.

[2] Gazeta, 1853, p. 39 (în notă).

Cât despre Dr. I. Borcea, el era un „brav apărător“, zicea chiar Gazeta 1869, Nr. 93, p. 1. Vezi şi anul 1873, Nr. 15.

misteriu. Ele se țin de caracteristica acestui redactor și istoric la origine teolog.

Și Papa-i era un „misteriu". Se spunea aceasta, B. spunea, în Gazeta din 1859, p. 197, unde susținea puterea politică-civilă a Papei. In ziua de 15 Octomvrie, la p. 197!

Curând după aceea Gazeta a publicat breva de excomunicare a inimicilor Papei, breva lui Pius IX, din 26 Martie 1860. (Gazeta, 1869, Nr. 16).

Publica gazeta cea cu pajura austriacă în frunte!

Veseli vor fi fost atunci popii cei mari ai Blajului de declarațiile de amor făcute papei și Habsburgilor!

XXIV. 1860 Noemvrie 12. Gazetă liberă.

Un corespondent îi scrie Gazetei din Sibiu:[1] „După ce aflăm cumcă puseciunea și referințele Gazetei sunt și astăzi mai tot acele ce au fost înainte de publicarea preanaltului manifest și a diplomei împărătești-regești, — de aceea nu credem că aceeași ar putea publica vre-o știre mai pozitivă privitoare la ținerea sinodului gr. răsăritean ortodox din 5 și 6 Noemvrie c. n., afară numai dacă-i va fi ertat a reproduce, la timpul său, după vreun alt jurnal oarecare. Atâta totuși cred că nu veți fi opriți a zice cumcă acel sinod a decurs în cea mai bună ordine".

Ce educație putea să facă o gazetă astfel autoînbotnițată? La 1860 să n'aibă voie a vorbi despre un sinod ortodox al lui Șaguna?!

Pajura din frunte-i rodea mereu plămânii libertăței, iar în redacție? nici un Prometeu!

XXV. 1867 Decemvrie 2: Se lapădă de ea.

Lui B., într'un timp, nu-i plăcea să fie socotit redactor al Gazetei!

Nu, îi spunea el lui Fr. Koos; am fost din Martie 1838 până în Februarie 1850. Din Septemvrie 1850 a redactat-o Iacob Mureșan; el, mai scrie de multe ori, dar nu-i redactor răspunzător; etc.

Și B. credea (?) că Koos îl crede?![2]

---

[1] Gazeta, 1860, p. 205, coloana întâia!

[2] Scrisoarea lui B. din ziarul Unio, 1867 Dec. 15 (nrul 58).

Scrierile acestui Fr. Koos ar merita o cercetare din punct de vedere românesc. In ele se află câte ceva interesant. Pe B. l-a cunoscut; Pe Fr. Hosu-Longin l-a dat în judecată (la Deva); cu Vasile Goldiş a fost colaborator la nişte maghiarizatoare cărţi de şcoală. Etc. Eu nu am timp să-l cetesc încă odată; are vre-un istoric tinăr?

XXVI. 1868 Decemvrie 6: Frica „eroului!"

In manuscriptul academic 4584 se află un document: Iacob Mureşianu scrie, la fila 84, către A. Papiu Ilarian:

„Apoi şi la Gazetă, fiind numai singur singurel, că Bariţiu nu mai vrea a scrie în Gazetă — de frică — de vr'o 8—9 luni". —

Deci de prin Martie sau Aprilie 1868 B., stăpânit de frică, nu mai scria!

Iacob Mureşianu îl „trăda" pe B. intim, intimilor!

„Erou"?!

XXVII. Incheere (aici) despre Gazetă.

Apoi nu, reposatule Augustin Bunea, apoi nu dlor Popa, Neda, Lungu etc.; când numai dintr'o fugă bine fugită a condeiului se pot dovedi atâtea greşeli mari ale Gazetei, *surla confesională trebue să amuţească.*

Ah! ce praf n'aş face eu din Gazetă, dacă m'aş putea hotărî să scriu despre ea o monografie întreagă! Dar am ceva mai bun de făcut decât să constat că Gazeta a tipărit multe fleacuri, multe aberaţii şi multe micimi de suflet. Eu mă mulţumesc, deci, să fi descoperit (aici) câteva probleme picante, de care surlaşul confesional A. Bunea nici idee nu avea.

Şi mai adaog o vorbă de chemare: Vre-un tinăr istoric s'ar putea dedica problemei de a cerceta ideile din Gazetă şi Foaie, reducându-le la izvoarele lor? [1]

G. BOGDAN-DUICĂ

---

[1] Ceeace nu înseamnează că eu voiu reveni câteodată la tema aceasta.
G. B. D.

PORUNCA IUBIRII

— CARITATEA CREŞTINĂ — (Urmare)

Dar prin această organizaţie instituită de Biserică, n'a fost stânjenită de loc activitatea caritativă din iniţiativă particulară. Faptele şi epistolele apostolilor ne înfăţişează luminoase personalităţi însufleţite de dragoste activă prin fapte de caritate: *Tavita,* din Iope, cea „plină de fapte bune şi de milostenii ce făcea" (c. 9, 36—39); Şi la fel erau mulţi „fraţi şi surori" de caritate, angajaţi la opera dragostei către aproapele, poruncită de Hristos: *Lidia,* cea primitoare de străini (Fapt. 16, 14—15); *Prisca* şi *Acvila,* „tovarăşii de lucru", cărora le mulţumesc şi bisericile neamurilor; *Mariam,* care mult s'a ostenit; *Urban,* cel împreună lucrător întru Hristos; *Trifena* şi *Trifosa* şi *Persida* cari mult s'au ostenit întru Domnul, şi *Gaiu,* garda lui Pavel şi a toată adunarea (Rom. 16, 3—23); casa lui *Ştefan;* care spre slujba sfinţilor s'a rânduit pe sine (I Cor. 16, 15); *Gaiu* „cel iubit" de sfântul Apostol Ioan, despre care a luat cunoştinţă că face cu credinţă orice, lucrează către fraţi şi către cei străini (Ep. sob. III, 3). Şi alţii, mulţi.

In serviciul carităţii se punea îndeosebi devotamentul personal de o valoare incontestabil superioară oricărei organizaţii.

Fapta săvârşită personal se bucură de înalta preţuire a Domnului. Samarineanul şi-a câştigat titlul nobleţei de „*milostiv*" nu pentru cei 2 denari, pe cari i-a dat gazdei, ci pentrucă *personal* a spălat ranele, a turnat unt de lemn şi vin şi a ridicat pe dobitocul lui pe nenorocit.

Orice faptă personală, oricât de neînsemnată, chiar un păhar de apă rece (Mt. 10, 42) e bogat răsplătită de Domnul, care ne-a dat strălucita pildă a servirii personale, pururi din dragostea Lui fără margini, la spălarea perioadelor ucenicilor. Se pleacă în genunchi, spală şi svântă cu ştergarul. Apoi adaugă: „Pildă am dat vouă ca şi voi să faceţi precum eu am făcut vouă" (Io. 13, 15).

In afară de agape, comunitatea creştină primară nici nu avea alte instituţii caritative. Dar nici nu era trebuinţă de aşezăminte speciale, când casele creştinilor de oriunde, erau deschise cu frăţească dragoste sărmanilor, ca şi streinilor. Intâia instituţie proprie de caritate publică se organizează către sfârşitul veacului al III-lea, pentru ocrotirea văduvelor.

De altfel nici nu s'ar fi putut organiza instituţii publice în timpul acela de persecuţii, cari prea ar fi atras atenţiunea prigonitorilor. Chiar agapele au fost denunţate ca „eterii“, pe cari le-a oprit împăratul Traian.

Pe urma acestei oprelişti, dar mai ales din pricina că la mesele comune s'au ivit neorânduieli, abuzuri şi necuviinţe şi agapele au fost scoase din uz.

Printre creştini al căror număr sporea mereu, s'au strecurat şi firi slăbănoage, păcătoase. Aşezămintele Apostolice, în Cartea III, cap. 7, vorbesc de văduve cari nu se mulţumeau cu ce li se împărţea de către preoţi, ci umblau să strângă bani... Şi la agape nu se mai ţinea seamă de săraci, ci „unii umblau beţi iar alţii flămânzi“. Biserica le-a suprimat pe rând şi prin can. 74 sinod. VI, le-a oprit cu totul. O reminiscenţă păstrată până acum, constitue *anafora*.

FAPTELE MILEI

S'au desfiinţat, întâiele organizaţii caritative, dar a rămas caritatea creştină ca un obligament permanent.

Porunca dragostei evanghelice, dată de Domnul ca o poruncă nouă, a rămas adânc impregnată în concepţia şi conştiinţa apostolilor, — cum s'a văzut. — Şi s'a aplicat în viaţă de creştini primari într'un înalt spirit de frăţietate. Biserica a păstrat tradiţia acestei concepţii şi practici de viaţă şi pentru vremile noastre şi pentru toate timpurile. Iar noi, credincioşii ei de acum, trebue să ne inspirăm din acelaş izvor nesecat al dragostei, gata de orice jertfă pentru semenii noştri, după cuvântul Domnului: „precum Eu v'am iubit pe voi“.

Porunca iubirii către aproapele a rămas poruncă vecinică a legii morale, dată de Hristos şi obligatorie pentru toţi, ca singura bază solidă a vieţii sociale. Morala evan-

ghelică prevede şi îndemnuri ce trec peste marginile obligativităţii. Acestea sunt sfaturile evanghelice, ce nu intră acum în preocupările noastre.

Porunca dragostei caritative, subiectiv, e obligatorie pentru toţi câţi în vre-un fel sunt în stare să ajute pe aproapele, în multele feluri de mizerii, în care pot cădea, cu, sau fără, vina lui; şi obiectiv este obligatorie faţă de toţi, câţi au nevoie de un ajutor.

Biserica a categorisit faptele îndurării, în câte 7 fapte ale milei trupeşti şi sufleteşti. Cele dintâi sunt: săturarea celui flămând, adăparea celui setos, îmbrăcarea celui gol, cercetarea bolnavilor, primirea străinilor, mijlocirea pentru cei din închisori şi îngroparea morţilor. Iar faptele milei sufleteşti sunt a îndrepta pe cel ce greşeşte, a învăţa pe cel fără ştiinţă, a sfătui pe cel ce stă la îndoială, a ne ruga lui Dumnezeu pentru aproapele, a mângăia pe cel întristat, a purta cu răbdare asuprirea, şi a ierta celor ce ne-au greşit.

Cine este aproapele, faţă de care se cer îndeplinite aceste fapte ale milostivirii, ne-o spune Domnul în pilda samarineanului îndurat (Lc. 10, 29—31), încheind cu porunca către legiuitor şi către noi toţi cei de acum şi cei din viitor: „mergi de fă şi tu asemenea". Porunca obligă oricând şi ori unde e un om capabil de un ajutor, întâlnind un neajutorat. Sf. apostol Ioan desluşeşte: „Celce are bogăţia lumii acesteia şi vede pe fratele său având trebuinţă şi-şi închide inima sa despre dânsul, cum rămâne dragostea lui Dumnezeu întru dânsul? Fiii mei, să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba, ci cu fapta şi cu adevărul" (I Io. 3, 17—18).

Nu persoana va determina fapta milostivirii, ci situaţia în care se află; nu simpatia sau antipatia, cunoştinţa bună sau repulsiunea, ce o poţi avea faţă de cineva va fi îndemn la fapte sau nepăsare. „...De împliniţi legea cea împărătească după Scriptură, să iubeşti pe aproapele tău ca însuţi pe tine, bine faceţi. Iar de vă uitaţi în faţă, păcat faceţi, mustrându-vă de lege ca nişte călcători de lege" (Iacob 2, 8—9).

Dar o faptă de ajutorare nu este numai decât şi împlinirea poruncii. Aceasta atârnă dela intenţiunea, dela dispoziţia internă, cu care se săvârşeşte; apoi dela scopul ce

urmăreşte şi în sfârşit, dacă este în spiritul învăţăturei şi a pildei Mântuitorului. Fapta care pune preţ pe aparenţă, ca să fie văzută, e o rătăcire fariseică, după morala creştină. Faptele de ajutorare, determinate de necesităţi impuse de anume stări sociale — cum e cazul azi cu „ocrotirea socială" — fără să le detragem din meritul social — pot fi fapte bune — nu sunt însă fapte de caritate.

IZVORUL FAPTELOR DE MILOSTENIE

Nici folosul individual, nici cel social, nu imprimă faptelor caracterul carităţii creştine, ci dispoziţia internă din care purced şi care trebue să-şi aibă izvorul în iubirea de Dumnezeu şi de aproapele. In cel lipsit trebue să vedem chipul lui Dumnezeu, Căruia îi slujim prin toată fapta vieţii noastre, — cum aşa de clar pune Mântuitorul chestiunea pentru ziua judecăţii din urmă: „Veniţi binecuvântaţii Părintelui meu întrucât a-ţi făcut unuia dintre aceşti fraţi ai Mei prea mici, Mie a-ţi făcut" (Matei 25, 40).

Scopul carităţii creştine nu poate fi numai ameliorarea de moment a nevoilor unui sărman şi nemernic. Ca şi izvorul de îndemn şi scopul trebue să fie dumnezeesc, să urmărească desăvârşirea, mântuirea celui miluit. Prin acest caracter şi cele mai neînsemnate fapte se îmbracă în haină de sfinţenie: „Cine va primi pe un prunc ca acesta întru numele meu, pe Mine mă primeşte cum tot aşa: Cine va sminti pe unul dintre aceşti mici... mai de folos i-ar fi lui să-şi atârne de gât o piatră de moară şi să se înece în adâncul mării" (Matei 18, 5—6). Insă „celce va adăpa pe unul dintr'aceşti mici numai cu un păhar de apă rece, în nume de ucenic, amin grăesc vouă: nu-şi va pierde plata sa" (Mt. 10, 42). „Intru numele meu" — şi „în nume de ucenic" precizează Domnul. Deci legătura faptei cu spiritul evanghelic şi cu atitudinea de ucenicie slujitoare către Hristos e ceeace asigură valoarea superioară a faptei şi răsplata ei.

Gândul la răsplata cerească, chiar dacă serveşte de motiv al faptei, nu-i detrage din sfinţenie, pentrucă acest motiv pleacă dintr'o credinţă supranaturală. Este exprimarea externă a încrederii în Dumnezeu în făgăduinţa şi milostivirea Lui. Pentru această făgăduinţă omul e capabil să

aducă, în această viață, jertfe, spre cari în chip natural nu s'ar simți îndemnat. Și binele nădăjduit nu e un simțământ de fericire și de folos terestru, ci sfințirea și desăvârșirea firii omenești, prin recunoașterea și iubirea de Dumnezeu.

Chiar dacă alături de acest motiv principal, moral bun, s'ar constata și motive laterale inferioare — ambiție, mândrie — ele pot scărița valoarea morală a faptei, nu vor nimici-o însă. Idealul este să nu se țină seamă de nici un fel de considerațiuni, sau recunoștință omenească, cum o cere Domnul: „Iar tu făcând milostenie, să nu știe stânga ta, ce face dreapta ta, ca să fie milostenia ta întru ascuns și Tatal tău, Celce vede întru ascuns, va răsplăti ție întru arătare" (Matei 6, 3—4). Dar aceasta nu însemnează nici decum că faptele milei, trebue săvârșite fără cumpănire.

CERINȚE EXTERNE

Pe lângă dispariția lăuntrică faptele milostivirii, izvorâte din porunca dragostei trebue să respecte și o anumită ordine, să țină seamă și de anumite condiții externe. Unii vor să atribue cuvintelor Mântuitorului: „Celui ce cere dela tine — dăi" (Matei 5, 42) — excluderea oricărei examinări, a oricărui plan și premeditare, când dai milă. Ca și când ajutorarea fără nici o alegere, darul fără precugetare ar fi după voia Domnului.

Criticii creștinismului aduc motivul răsplatei ca izvor al faptelor, drept îndemn de a nu pune nici o examinare în prealabil la săvârșirea milosteniei. Celce îndeplinește o faptă, cu nădejdea la dreaptă răsplătire, nu mai trebue să aibă nici un interes în ce privește rezultatul ce-l poate avea pentru cel ajutat. Ci să aibă în vedere numai folosul, ce-i aduce lui însuși fapta săvârșită.

Astfel de considerații nu pot fi decât rezultatul lipsit de înțelegere și întemeiat pe o privire curat externă. Dar și motivul răsplatei e justificat, numai atunci, când fapta de ajutorare se îndeplinește tocmai după voia premeditată a făptuitorului. Unde ajutorul nu e voit, de celce îl dă, nici nu poate fi vorba de ajutorare în sens caritativ. Celce ajută trebue să-și facă judecată dacă în cazul dat, e potrivit să fie îndeplinită fapta de ajutorare. De lipsește o astfel de precumpănire, în ce privește urmările, nici ajuto-

rarea nu are caracter de milostenie. Ci mai de grabă ar putea fi socotită de o scădere morală, pentru stricăciunea, ce ar putea-o pricinui. Acesta e cazul cu banul dat în mâna beţivanului...

Cuvintele Mântuitorului nu pot fi socotite ca o desfiinţare a necesităţii de examinare prealabilă, ci numai ca un îndemn la statornică dispoziţie spre milostenie. Căci faptă de binefacere, în adevăr, e numai cea care ajută. Iară convingerea despre aceasta, că ajută sau nu, se poate câştiga numai printr'o ageră şi clară apreciare a circumstanţelor, printr'o specială examinare de cauză şi efect. Şi, în temeiul acestor consideraţii, cuvântul Domnului: „Celuice cere dela tine, dă-i" uneori poate fi împlinit mai în duhul lui Hristos printr'un refuz. Când adică, împlinirea cererii ar putea fi de-a dreptul primejdioasă, şi ar putea produce un rău celuice se află în necaz dacă nu-şi poate da seama pe deplin. Să ne gândim la cererea unui nebun, ori la bolnavul în chinuri, care cere o armă ca să-şi pună capăt vieţii, ca să scape de torturi.

Iubirea aproapelui nu poate acţiona orbeşte, fără precugetare. Nu orice ajutor dat e cu adevărat un ajutor. Nu orice dar e o dovadă de dragoste şi de bunăvoinţă. De atâtea ori poate fi dovada nepriceperii, în loc să fie o binefacere şi serveşte spre stricare. Câţi părinţi, printr'o rău înţeleasă dragoste de copiii lor, în loc să-i sprijinească şi îndrepte în buna lor creştere, — îi strică!

Adevărata iubire, pe lângă ajutorarea materială urmăreşte întotdeauna şi ridicarea spirituală a celui miluit. A-i inspira cuiva încredere şi a-i stimula energia lămurită ca să reia lupta vieţii cu nădejde în biruinţă, e neasemănat un mai mare ajutor, decât suma de bani, pe care a-i pune-o în palma celui desgustat de viaţă şi doborât de răul ei. Aceasta reclamă însă chibzuinţă, judecată clară. Spiritul de discernământ este deci o condiţie prealabilă. Sf. Ap. Pavel opreşte deadreptul pomana neprecugetată în numele Domnului nostru Isus Hristos: „Şi poruncim vouă fraţilor să vă feriţi voi de tot fratele ce umblă fără de rânduială... dacă nu voieşte cineva să lucre, nici să mânânce"... (II Tes. 3, 6—10). Este aici preconizată combaterea vagabondajului, cerşirea din lene, din fuga de lucru. Pentru neajunsul moral,

pe care îl poate produce fapta milei, săvârşită fără cuvenita cumpănire, Invăţătura celor doisprezece Apostoli sfătueşte: Să asude milostenia în mâna ta, până ai cunoscut cui trebue să o dai" (I, 56).

Mai mult chiar. Apostolul cere să fie examinată nu numai situaţia nevoiaşului, ci şi raportul lui către binefăcător. Şi aici este o anumită ordine: Intâi cei ai casei, ai familiei: „Dacă vre-o văduvă are feciori sau nepoţi să se înveţe întâi a-şi chivernisi casa sa întru bună credinţă şi să dea răsplătiri părinţilor, că aceasta este bună şi primită înaintea lui Dumnezeu"; şi mai departe: „Iar dacă cineva nu poartă grijă de ai săi şi mai vârtos de ai casei sale, de credinţă s'a lăpădat şi mai rău este decât cel necredincios" (I Tim. 5, 4 şi 8). Apoi cei de o credinţă: „Să facem bine către toţi, şi mai vârtos către cei ai noştri, de o credinţă" (Gal. 6, 10).

Dar caritatea prevede anumite graniţe şi în raport cu puterile Celuice face milostenie. Sf. Pavel stabileşte norma din prisos: „ca prisosinţa voastră să împlinească lipsa acelora" (II Cor. 8, 11—15). — Adevărat, stabilirea prisosului e lucru anevoios, e problemă grea.

Metoda de producţie capitalistă nici odată nu prevede prisos în avere şi venite. Ce nu se consumă, se investeşte pentru desăvârşirea întreprinderii. După această socotinţă nu e nici odată prisos pentru săraci. Prisos se socoteşte însă tot ce trece peste necesităţile de susţinere a individului şi a familiei, conform stării sociale. Şi aici este o greutate în precizarea necesităţilor. Dar nici întreg prisosul nu trebue împărţit altora. Morala creştină recunoaşte dreptul de avere. Unii moralişti (catolici, Ligouri) fixează 2°/₀ din venit în favoarea săracilor. Dar în general cota de contribuţie caritativă e lăsată la aprecierea morală liberă.

Iar în ce priveşte pe cel îndreptăţit la milostenie, normativă e măsura nevoilor; lucru respectat şi de creştinii primari. „Şi se da fiecăruia, dupăcum cineva avea trebuinţă" (Fapt. 4, 35). Iar sf. Pavel stabileşte astfel strictul necesar; „Ci având hrană şi îmbrăcăminte, cu aceasta îndestulaţi să fim" (I Tim. 6, 8).

(Va urma)

Arhim. POLICARP MORUŞCA

ARMONIZAREA PAROHIILOR

In anii din urmă am asistat la spectacolul repetat al ciuntirii salariilor preoţeşti prin foaimoasele curbe speciale. Prin ele i s'a creat preoţimii ortodoxe, singura avizată, din vina Statului, (Buccow, Cuza Vodă, etc.) la salar dela Stat, o situaţie materială, care pe alocurea, cum e în Ţara Moţilor şi în general în regiunile muntoase, e atât de mizerabilă, încât ne miră, că se mai află şi din acele ţinuturi tineri generoşi, cari să cedeze glasului divin al vocaţiei şi să se 'nscrie la şcoalele teologice. In cele mai jos vreau să indic un mijloc, prin care s'ar putea înlătura cel puţin extremele prea bătătoare la ochi şi nedrepte ale acestei situaţii.

Statul, când s'a apucat să ciuntească prin curbe speciale salariile preoţeşti, a justificat această măsură prin aluzia la veniturile ce le au preoţii pe lângă salar. Acesta e singurul motiv plauzibil, pentru care, atunci când a redus salarul unui funcţionar civil cu 10%, l-a redus pe al preotului cu 22%. Şi acest motiv îl îndemnase şi pe dl Manoilescu, să-i fixeze încă la armonizarea salariilor din 1927 preotului salar mult mai mic, decât funcţionarului laic cu aceleaşi titluri. Legea de organizare bisericească din 1925 fixează, că ceeace dă Statul Bisericii, e numai ajutor, iar legea cultelor din 1928 (art. 31) precizează că acest ajutor se va da *după nevoile reale* ale fiecărui cult.

Dacă Statul dă salarul numai ca ajutor spre întregirea veniturilor, era datoria lui morală, ca să varieze acest ajutor după nevoile reale, astfel ca întregirea să se facă, la posturi de acelaşi grad, la un quantum egal, uniform. In loc de a proceda în acest mod, care satisfăcea dreptăţii distributive, dar cerea muncă de câteva săptămâni, Statul român a procedat într'un mod care satisfăcea doar trândăvia unor birouri şi interesele unei categorii în dauna alteia. Adecă, Statul a fixat pentru toţi preoţii un salar, prin care se întregeau, la minimul necesar existenţii, veniturile parohilor cari au sesie

parohială de 32 de jugăre, bir, casă parohială şi enoriaşi cu dare de mână. De aceea i-a dat unui licenţiat în teologie, care ocupa cu titlu definitiv o parohie, mai puţin decât jumătate din leafa unui licenţiat în litere sau ştiinţe, care ocupa cu titlul definitiv o catedră.

Statul pornea, procedând astfel, dela presupunerea, evident greşită, că toţi parohii au aceleaşi venituri şi încă bune venituri, că toate parohiile sunt compuse din gospodari înstăriţi, cari îşi pot ajuta parohul; că toate parohiile au sesie, bir şi stole. Pornind dela aceasta presupunere greşită, Statul cu ocazia salarizării a creat între preoţii cu aceeaşi pregătire şi aceleaşi titluri diferenţe de remunerări mai mari de 100%. Aceste diferenţe constituesc nedreptate şi nedreptatea aceasta trebue cu atât mai repede înlăturată, cu cât ea e mai *uşor înlăturabilă* şi cu cât ea *are urmări triste*, pe cari ceice au ochi de văzut, cu uşurinţă le observă.

Când zic, că diferenţa de remunerare a diferiţilor parohi se poate înlătura cu uşurinţă, mă gândesc numai de uşurinţa executării lucrărilor de adaptare a ajutorului dela Stat nevoilor reale din fiecare parohie, în aşa fel, ca retribuţia fiecărui paroh cu titlurile complete, chiar şi a celor din satele sărace dela munte, să nu rămână sub minimul de existenţă. Că diferenţele vor rămâne şi aşa foarte mari, e natural, cât timp avem parohii de câte şapte-opt mii de suflete tocmai la oraşe, unde sunt enoriaşii mai bogaţi şi parohiile mai înzestrate cu fonduri proprii. Nu presupun, că s'ar putea armoniza, chiar după divizarea acestor parohii urbane prea populate, parohiile în totalul beneficiilor ce le oferă parohului, dar s'ar putea lua din sarcina statului nostru măcar în punctul distribuirii salariilor parohiale una din multele nedreptăţi, ce strigă contra lui la cer. Că aceasta se poate face, dovadă e, că s'a făcut: într'un Stat ortodox, care luptă cu aceleaşi nevoi, ca şi al nostru: Jugoslavia şi probabil, că şi 'n alte state. Ne lipsesc numai oamenii, cari să-şi dee seama de datoria, ce e legată de postul ce-l ocupă ei. Oameni cu simţul dreptăţii şi al răspunderii, cu spirit de iniţiativă şi ca hărnicie. In privinţa aceasta poporul român poate striga ca slăbănogul dela Vitezda: „Doamne, om nu am!"

Când zic iarăşi, că păstrarea sistemului actual de sa-

larizare, când creează diferenţe mari de retribuţie între parohii cu egale titluri, are urmări rele, am înaintea ochilor un şir întreg de icoane triste. Văd absolvenţii din vara trecută ai Academiei Teologice, la care funcţionez, îmbulzindu-se la concursurile pentru câte un post de capelan pe lângă vre-un paroh dela câmpie şi lăsând cele peste 50 de parohii vacante dela munte în grija preoţilor bătrâni de prin satele vecine, cari au avut nenorocul să se nască pe acolo şi abnegaţia de a sta la postul lor şi după reforma agrară. Câţi sunt însă aceia, cari şi-au părăsit parohiile dela munte de dragul sesiei dela câmpie şi al enoriaşilor împroprietăriţi, ne-o arată o cât de fugitivă privire asupra parohiilor dela câmpie şi al enoriaşilor împroprietăriţi, ne-o arată o cât de fugitivă privire asupra parohiilor dela câmpie din eparhiile Arad şi Oradea. Rămâi uimit de mulţimea parohilor, cari s'au transferat dela munte în ele. Năvala spre parohii mai grase a determinat eparhia Aradului în timpul din urmă să se încunjure cu ziduri chinezeşti împotriva parohilor cu dor de transferare din munţii bihoreni şi moţeşti şi să aducă decizie prin adunarea eparhială, că concurenţi din altă eparhie nu se admit la nici un concurs. Işi dau seama autorităţile, ce înseamnă goana unui paroh după transferare, atât pentru el, cât şi pentru credincioşi? Ce zic credincioşii, mai ales de preotul lor, când acela absentează câte două-trei Dumineci la fiecare concurs de parohie mai bună, până reuşeşte să obţină una şi atunci îi părăseşte?! Părintele T. Radu a arătat în articolul său „Alegere sau numire?" din Revista Teologică pe Mai 1933, că transferările de preoţi sunt stricăcioase chiar când se fac din interes de serviciu; dar când se fac în condiţiile de mai sus! — Trist spectacol oferă şi concursurile pentru ocuparea parohiilor, tot din cauza întârzierii armonizării parohiilor. Fie parohia cât de rea din punct de vedere pastoral, fie chiar total fără credincioşi, toţi candidaţii acolo dau năvală, mulţumindu-se, la caz, chiar şi cu situaţia de capelan, dacă văd în concurs cele 32 de jugăre şi celelalte avantaje. Lupta aici e din ce în ce mai dârză şi mai desgustătoare, cu cât sporeşte cu anii numărul absolvenţilor dat de Academiile Teologice (unii aşteptând cu anii, să reuşească la o astfel de parohie); în schimb

concursurile parohiilor cu mulţi şi buni credincioşi, dar săraci şi ei şi parohia, răsună 'n pustiu, şi cu vremea aceste parohii decad şi'n privinţa pastorală. Dacă se hotăreşte câte un candidat să ia vre-o parohie din acestea sărace (de obiceiu e silit atunci să mai ia şi alta sau altele din vecinătate, şi mai sărace, în administrare), o face numai cu gândul că va fi mai norocos la transferare, decât a fost la alegeri. Ceeace întunecă şi mai mult spectacolul, e felul, cum sunt organizate concursele prin cari se distribuesc parohiile. Juriul e format din ţăranii, pe cari îi câştigi pe lângă mijloace, cari nici nu trebuesc numite, — prin voce, cântându-le odată cât mai sonor (în rolul cantorului, nu al preotului, fireşte!) şi rostind tot sonor o predică adusă cu tine. Distincţia ce o putea pune şcoala teologică de 4 ani între candidaţi e alterată prin aşa numitul „examen de cualificaţiune". Efectul se repercutează şi asupra studenţilor teologi, cari pierd gustul studiului, văzând, că cultura teologică nu e hotărîtoare la croirea carierei. — Evitarea parohiilor dela munte se extinde şi asupra protopopiatelor de acolo, sărace şi ele. Amintesc cazul protopopiatului Vaşcău, din munţii bihoreni, care e vacant de vre-o zece ani, ca şi majoritatea parohiilor sale şi ca şi alte protopopiate din regiunile muntoase. Oferit în multe rânduri unor parohi dela câmpie, a fost refuzat. In chipul acesta se desorganizează însă funcţiile şi organismele bisericeşti. Retribuţiile trebuesc să fie în raport şi cu importanţa funcţiunii şi cu calitatea şi cantitatea muncii prestate.

Mai gravă decât disproporţia nejustificată dintre retribuirea unuia şi altuia dintre preoţii cu aceleaşi titluri, ori chiar cu disproporţia în favorul celui fără titluri, este mizeria la care-i condamnă sistemul actual de salarizare pe preoţii regiunilor sărace, ale căror venituri nu se urcă nici până la suma de 3000 (trei mii) de Lei pe an, cât e leafa pe lună a unui impiegat cu 4 clase primare. Şi chiar aceşti preoţi au nevoe de mai multă bunăstare, fiind de regulă nevoiţi să-şi ajute ei enoriaşii în boli şi mizerie, în loc de a primi remunerări dela ei. Cu împărţirea retribuţiunilor sale în două, a ajuns preoţimea noastră într'o situaţie tragicomică, între stat şi popor, ca între ciocan şi nicovală: Statul, când îi cere Biserica leafă pentru preoţi, îi arată cu degetul pe cei

din parohii grase şi zice: „Au din ce trăi, eu le mai dau doar ceva pe deasupra!" Poporul, pe lângă că a şters veniturile stolare, pe motivul că „pe popi îi plăteşte Statul!", când i se cere fiul de preot sau fiica de preoteasă, îi arată pe preoţii din parohiile slabe şi zice: „Preoţi-s nişte muritori de foame!" Astfel şi faţă de stat, şi faţă de popor, preoţimea iese păgubită odată în prestigiu şi de două ori în starea materială. E adevărată ironie, ca un preot cu studii universitare să nu fie retribuit nici ca slujbaşii de stat cei fără studii, cum sunt plutonierul sau conductorul C. F. R. şi C. A. P. S. etc. din sat. Intrucât vina acestei stări de ironie e confuzia produsă cu ocazia salarizării prin considerarea tuturor parohiilor de egale şi de bogate, trebue înlăturată acea confuzie şi adaptate salariile parohilor la parohii, astfel ca salarul să nu se dee numai ca întregire şi acolo, unde nici nu are de fapt ce întregi. Ci salarizarea preoţimii să se facă aşa, ca veniturile dela parohie adunate cu întregirea dela Stat să nu reprezinte mai puţin decât salarul unui învăţător de gradul întâiu. Constatarea veniturilor parohiale n'ar fi cu nimic mai grea la noi acum după atâţia ani de impuneri fiscale perfecţionate, decât cum a fost în Jugoslavia, unde s'a făcut cu ani înainte, în imprejurări mult mai tulburi. Iar extinzându-se aplicarea în acest chip a prescripţiunilor articolului 31 şi asupra parohiilor celorlalte culte, s'ar face un pas spre ştergerea acelei pete, pe care o numeşte părintele Nichifor „vechea durere, vechea ruşine".

Este însă altă putere, care împiedecă şi realizarea acestui proiect, cum a împiedecat şi împiedecă mereu aplicarea art. 31 din Legea Cultelor. E o boală ocultă a birourilor Ministerului nostru de Culte, care nu-şi mai află leac.

Discuţiile vânturate de ziare despre intenţiile guvernanţilor de a ajutora regiunile prea sărace, ca de ex. Ţara Moţilor, m'au îndemnat să semnalez şi posibilitatea ce o oferă în această direcţie armonizarea parohiilor.

Diaconul Dr. ŞTEFAN LUPŞA,
profesor la Academia Teologică din Oradea.

CÂTEVA REFLEXII ÎN LEGĂTURĂ CU DEZIDERATELE PROFESORILOR DE FILOSOFIE

In cercurile profesorilor de filosofie s'a discutat şi se discută încă problema încetăţenirii în programa analitică a celor două discipline centrale ale filosofiei: metafizica şi teoria cunoaşterii. Chestiunea aceasta nu e nouă. Ea a preocupat în 1927 şi pe fostul ministru al Instrucţiunii, pe dl Petrovici. Domnia Sa fixase rostul filosofiei în a servi drept punte de legătură între două domenii opuse — ştiinţele pozitive şi credinţa religioasă. Iată motivul care l-a călăuzit în proectul de reformă a Invăţământului secundar: „In şcoala secundară ai de o parte învăţăturile religioase, cu îndemnurile lor idealiste şi supraterestre; de alta ştiinţele pozitive cari par a te duce la alte rezultate, contrar celorlalte. Aceasta este una din cauzele babiloniei sufleteşti cu care te alegi la sfârşitul liceului, dacă nu cumva sedus de precizia raţională a metodelor ştiinţifice, nu vei arunca la coş legendele religiei devenind francamente ateu.

„Impotriva acestei perspective primejdioasă mai ales într'o vreme ca aceasta, când flacăra credinţei e mai necesară ca oricând, m'am gândit pentru învăţământul nostru la o punte, dela ştiinţă la credinţa religioasă, în orice caz la o armonizare a diverselor discipline învăţate, netezind divergentele şi contradicţiile aparente. Acest lucru nu-l poate face decât filosofia prin *teoria cunoaşterii*, care arată limitele şi semnificaţia cunoştinţei ştiinţifice şi apoi *metafizica* cu referinţele ei ipotetice dar sugestive, către transcendent". (Din cronica filosofiei româneşti, pg. 119—120).

Dar, dacă dl Petrovici nu tăgădueşte necesitatea socială şi psihologică a Religiei, apoi iniţiatorii şi animatorii recentului congres de filosofie dela Bucureşti nu au făcut dovada înţelegerii cu adevărat filosofice. După aceştia până şi educaţia morală trebue să treacă în seama lor.

Cine crede că poate forma caractere morale, de cari astăzi avem aşa de mare nevoie, numai prin instrucţie morală, dă dovada că nu a pătruns psihologia conştiinţei morale sau a caracterului moral, cari trebue să fie izvorul oricărei acţiuni morale. Formarea unei conştiinţe morale cât şi durabilitatea ei, nu se poate garanta decât dacă ne întemeiem pe certitudini religioase.

O morală filosofică poate să satisfacă cel mult cerinţele intelectului nostru, dar nu poate să mulţumească nevoile afective ale sufletului omenesc. Şi o morală care nu se adresează întregului nostru suflet, rămâne o morală fără viaţă, o morală fără putere de determinare la acţiuni morale. Numai morala creştină este în stare să potenţeze cele trei activităţi deosebite: ale cunoaşterii, simţirii şi voirii. Morala creştină nu pierde nici un moment din vedere resorturile afective îndeosebi ale acţiunilor de supremă moralitate. Fără acestea, cum ne-am putea oare explica eroismul propriei jertfiri pentru binele social. Ori, istoria creştinismului ne uimeşte cu viaţa martirilor. „Viaţa martirilor profeţi se acoperă cu doctrina lor. Totdeauna! Viaţa filosofilor, numai uneori — şi aşa de incomplet! Religia operează cu pilda vieţii eroilor săi! Filosofia cu abstracţii cari nu obligă în chip categoric". Eficacitatea moralei creştine este garantată prin aceea că religia este deapururea o necesitate a sufletului. „Anima naturaliter christiana". Aşa fiind, morala creştină nu va putea fi înlocuită cu alte surogate, ce se dovedesc nesatisfăcătoare. Atacul pornit contra ei de cugetători empirişti ca A. Comte, E. Laas, E. Dühring etc., a rămas fără efect. A o înlocui cu o etică pozitivă, însemnează a lipsi omenirea de cel mai însemnat factor de înălţare a sufletului omenesc. Principiile unei astfel de morale nu pot forma caractere morale, pentrucă nimeni nu le poate impune necesitatea şi universalitatea valabilităţii. Statisticele dovedesc, că între ceice au frecventat acele şcoli, în care religia a fost înlocuită cu instrucţia morală (de ex. în Franţa), procentul de delicvenţi este mult mai mare decât între ceice au fost educaţi în şcoalele unde religiei i s'a dat locul cuvenit.

Deci, pentruca învăţământul moral să-şi dovedească eficacitatea în formarea conştiinţelor morale, pentruca să

nu rămână numai un complex de vorbe reci, fără putere de determinare asupra voinței, trebue să apelăm la *inspirația* credinței religioase cu fundamentele ei metafizice. Elevii nu pot fi apărați de farmecul și sugestia pe care o exercită realitatea materială, cu toată strălucirea ei amăgitoare, decât dacă îndreptăm aspirațiile lor către realizarea idealului de viață propus de morala creștină: *sfințenia*.

Și acum, o altă chestiune. Știm cu toții că spiritul nostru nu-și găsește liniștea, până ce nu a ajuns la sintetizarea și armonizarea tuturor ideilor la care l-au dus investigațiile pe care le-a întreprins în diferitele domenii de cercetare. Dacă este așa, ne întrebăm, cine poate facilita realizarea acestei cerințe imperioase a spiritului nostru. S'a răspuns: filosofia. Ea este aceea care prelucrează, sintetizează și armonizează noțiunile, principiile și legile ultime la care au ajuns științele, pentru a stabili o concepție unitară despre lume și viață. Dacă aceasta este menirea filosofiei, numai ei i se poate încredința sarcina de materie de concentrare în învățământul secundar, numai ea poate stabili corelația între studii. Ei bine am ajuns noi până în prezent la o concepție unitară despre lume? Istoria filosofiei este mărturia relativității, ca să nu zic imposibilității oricărei concepții unitare despre lume. Turnul Babilonului, așa cum îl descrie Biblia, nu este decât un mic tablou al concepțiilor filosofilor.

Sborul pe care l-au încercat atâtea spirite dornice de a ajunge la adevărul ultim, cheltuind energii incomensurabile, se aseamănă sborului tragic al unei pasări ce ar vrea să se ridice mult deasupra pământului pentruca să câștige o privire cât mai largă, dar ajungând în straturi de aer din ce în ce mai rar, se prăbușește la pământ.

Fără îndoială, noi nu putem să interzicem spiritului nostru de a mai încerca astfel de sboruri și de a se mulțumi cu cercetarea datelor și faptelor empirice, deoarece spiritul trebue să se îndrepte spre adevăr, întocmai cum o plantă, constrânsă de heliotropism, își intoarce fața spre lumină.

Dar, dacă istoria filosofiei nu ne poate prezenta o singură concepție despre lume, un singur sistem filosofic, care să spună ultimul cuvânt, ci o mulțime, cu alte cuvinte, filosofia însăși nu și-a armonizat încă definitiv rezultatele la

care s'au ajuns până acuma, mai poate ea îndeplini oficiul coordonării sistematice a studiilor şcoalei secundare? Ce l-ar împiedica pe un profesor de filosofie să adereze la o concepţie materialistă? Manualul aprobat de Ministerul Instrucţiunii? Dar, s'a pus întrebarea, Ministerul Instrucţiunii ce concepţie va adopta? Ori se va zice, profesorul de filosofie, întrucât îi permite timpul şi capacitatea de înţelegere a elevilor, va trece în revistă principalele sisteme filosofice şi va pune pe elevi în curent cu toate controversele ivite cu privire la problema cosmologică, ontologică şi epistemologică?

Aceasta nu se va admite, căci „în învăţământul secundar, spune dl profesor G. Antonescu, trebue să se dea elevilor datele precise ale ştiinţei şi poate numai oarecari indicaţii asupra unor probleme controversate, fără însă să se piardă prea multă vreme cu aceasta. Controversa nu poate fi o stare sufletească definitivă, ea este o stare sufletească provizorie şi din acest provizorat avem numai două ieşiri extreme: sau ajungem la scepticism, dacă rămânem în controverse — ne îndoim deci că mai putem să cunoaştem adevărul — sau ajungem la o atitudine hotărîtă. Insăşi scepticismul paralisează voinţa omului; omul sceptic, câtă vreme e sceptic, nu este capabil de acţiune. Numai omul care este convins poate trece la acţiune".

Nu mai încape îndoială că va trebui să ne decidem pentru o anumită concepţie filosofică, dacă vrem să scăpăm de toate neajunsurile indicate mai sus. Şi la întrebarea pe care e firesc să ne-o punem, care va fi acea concepţie? Răspunsul îl vom avea dacă întâi vom căuta să răspundem la o altă întrebare: de cine a fost inspirată şi susţinută cultura românească în trecut? De creştinism. Ei bine, pentruca cultura românească să poată prospera, trebuie să ţinem seama şi pe viitor de una dintre principalele ei temelii şi surse de viaţă, să ţinem seama de valoarea religioasă. Filosofia care ne trebuie în liceu va trebui să fie o filosofie care va ţine seama de aceste consideraţii, va fi o filosofie spiritualistă, inspirată de idealismul Evangheliei.

Prof. OCTAVIAN DRAGOŞ

IZBÂNDA ADEVĂRULUI

„Nu avem nici o putere împotriva adevărului ci, numai pentru adevăr"

2 Cor. 13, 8

Istoria întreagă ne stă mărturie pentru a adeveri şi a întări cele spuse aici de sfântul apostol Pavel. Să ne îndreptăm privirea spre adevărul cel mai înalt, adevărul creştin.

Adevărul Evangheliei lui Hristos, cât nu s'a părut el de slab şi mic la început! Acest adevăr a fost în Hristos şi ca atare ni s'a descoperit în toată smerenia fără nici o strălucire şi mărire lumească. Purtătorul acestui adevăr, Isus Hristos, s'a născut sărac, fiu de lucrători simpli, el umblă din loc în loc înconjurat de nişte pescari şi câteva femei; grija lui e îndreptată mereu spre cei săraci, spre cei bolnavi şi neputincioşi; nu caută la faţa omului, mărturiseşte pururea adevărul. Apoi ca un rob e prins, bătut, batjocorit şi osândit la cea mai ruşinoasă moarte: răstignirea pe cruce. Tot ceeace el a mărturisit şi învăţat, adevărul propoveduit de el, pare a fi ţintuit pe cruce şi înmormântat pentru totdeauna.

Au rămas doar ucenicii săi, dar în număr atât de mic, încât o cameră îi putea cuprinde, în Ierusalimul de-atunci se perdeau, erau atât de necunoscuţi încât lumea îi nesocotea. In mijlocul lor însă a venit Hristos, le-a adus pacea sa şi le-a poruncit să pornească întru vestirea adevărului Invierii. Puţini la număr, ei însă se aflau într'o lumină nouă: Adevărul ceresc le stăpânea fiinţa şi astfel aceste vase slabe şi de puţină cinste înaintea lumii s'au făcut purtătoare ale adevărului.

Impotriva adevărului propoveduit de ei aveau să se ridice toate puterile lumii acesteia: legea cu fariseii, lumea păgână cu puterea ei armată. Impărăţia romană cu nesfârşitele sale legiuni şi peste tot inima omenească cuprinsă de

tot felul de patimi şi păcate. Din această luptă crâncenă, cine va eşi oare biruitor? *Dacă la puterile lumii acesteia s'ar adauge şi cele ale întunerecului, chiar dacă porţile iadului s'ar ridica împotrivă, adevărul de sus nu va putea fi biruit.*

Istoria ne este martoră: nici lanţurile, nici chinurile, nici păcura clocotitoare, nici dintele tigrului, nici sângele vărsat, nici furia unor împăraţi ca Nero, Decie şi Diocleţian şi nici mulţimea păgână însetată de sânge creştin, toate acestea *nimic n'au putut face pentru a opri adevărul în mersul său înainte.*

Tot ceeace poate face omul este *e să întârzie înaintarea adevărului;* cu un dig puternic opreşti cursul unui râu, dar pe o vreme numai şi digul va fi doborît, iar râul îşi va relua mersul mai departe, cuceritor; aşa este şi cu adevărul evanghelic: multe obstacole i s'au pus deacurmezişul în cale, dar pe toate le-a trecut, făurindu-şi peste ele drum.

Pe de altă parte ceeace poate omul, precum un Pavel, un Gură de aur, un Atanasie, un Vasile, un Grigorie Teologul, un Damascen etc. *este de-a grăbi puţin pasul atât de lin al adevărului care mântuieşte.*

Bunul Dumnezeu să ne ferească, să nu fim în tabăra vrăşmaşilor adevărului, unde se suferim mereu înfrângeri; ci să-l rugăm mai vârtos să ne hărăzească loc în tabăra luptătorilor pentru dreptate, unde nu este decât biruinţă.

Adaptare de Pr. G. SECAŞ

MIŞCAREA LITERARĂ

FLORI DIN GRADINA SUFLETELOR este titlul simbolic al celui mai nou volum, de peste 460 pagini, în care Prea sfinţitul episcop *Dr. Grigorie Gh. Comşa* al Aradului şi-a adunat *cuvântările* dela sfinţire şi instalare; *pastoralele* dela Naşterea şi Invierea Domnului, dela Anul nou, despre zelul preoţesc şi cea dela împlinirea alor cinci ani de înaltă păstorire; *discursurile* dela deschiderea adunărilor eparhiale, dela congresele preoţeşti şi misionare, dela congresele Asociaţiei clerului, ale medicilor, studenţilor, la ziua eroilor, la Dumineca ortodoxiei, la diferitele solemnităţi, la punerea pietrilor fundamentale şi inaugurări de localuri ale instituţiilor de educaţie şi cultură; la sfinţiri de şcoale, la sfinţiri de steaguri şi drapele ale diferitelor societăţi, la expoziţia de cărţi din Timişoara; apoi *cuvântări funebrale* şi la parastase de pomenire pentru personalităţi de înaltă vrednicie: Andreiu Şaguna, Iosif Tr. Badescu, Al. Mocioni, I. G. Duca, V. Goldiş; *alocuţii* de întimpinare a ministrului D. Gusti, Gen. Gh. Argeşan, prof. Dr. A. Crăciunescu, O. Ghibu şi a altora.

Nu mai puţin sunt vrednice de relevat *studiile şi articolele* despre citirea Sf. Scripturi, idealul religiei, creştinismul şi ideea naţională, preoţimea şi presa bisericească, felul de lucrare a preotului, despre înfiinţarea fondului milelor şi atâtea alte probleme de actualitate pentru viaţa bisericească şi culturală, cari nu scapă atenţiunii Prea Sf. Sale, spre a le imprima pecetea duhului creştin şi a stropi cu aghiasma Bisericii orice iniţiativă românească.

Aproape nu e problemă şi preocupare cu care s'ar întâlni preotul în chemarea sa, care să nu fie îmbrăţişată în scrisul luminat al P. Sf. Sale. De aceea recomandăm cu căldură preoţimii noastre, cartea, ca un nou izvor de însufleţire şi orientare, în misiunea grea, pe care o îndeplineşte în vremurile de acum.

Arhim. POLICARP

P. Sf. Sa Dr. Grigorie Gh. Comşa, Episcopul Aradului: „SCRISORI CĂTRE INVĂŢĂTORI". Arad 1934, pagini 48. Preţul 10 Lei.

Viaţa de viitor a neamului nostru este strâns legată de munca spirituală a Bisericii în colaborare cu şcoala şi armata. Actuala stare de spirit impunând colaborarea între aceşti factori, în mod vizibil chiar şi pentru cei mai indiferenţi, P. Sf. Sa Episcopul Grigorie adresează învăţătorilor şapte scrisori, apelând la concursul învăţătorilor, pentru remedierea relelor, cari primejduiesc sufletul românesc.

Scrisorile relevă concepţia creştină a vieţii, necesitatea educaţiei morale şi necesitatea colaborării învăţătorilor cu preoţimea.

Fiecare scrisoare tratează o temă bine rotunzită, iar una relevă activitatea P. Sf. Episcop Grigorie în colaborare cu şcoala, ceeace în mod vădit atrage interesul reprezentanţilor şcoalei de a colabora şi ei cu biserica.

Preoţii noştri au tot interesul a face ca această broşură ieftină să ajungă în mâna învăţătorilor, cari sunt cei mai apropiaţi colaboratori ai lor.

E. D.

SUFLETUL ÎN CULTURA CONTIMPORANĂ de *I. N. Lungulescu*. Sibiu 1934. 86 pag. 30 Lei.

Cu numărul prezent al revistei pleacă în lumea cititorilor ei ca şi a celorlalţi iubitori de carte Nr. 4 din „Problemele vremii" scoase de direcţiunea revistei. Problema sufletului ca entitate distinctă de corp, care formează subiectul acestei cărţi, a stârnit în toate timpurile o permanentă frământare a minţii omeneşti. Ea aparţine problemelor esenţiale ale vieţii şi prin admiterea sau negarea sufletului ca element distinct şi imaterial al fiinţii noastre, s'au format cele două curente opuse: al materialismului aşa zis ştienţific, dominant în veacul al XIX-lea şi al spiritualismului a cărui dominanţă în cultura contimporană o sintetizează autorul în cartea de faţă.

Filosofia, cu reprezentantul ei cel mai de seamă din vremile de azi, H. Bergson, confirmă în mod desăvârşit principiul acesta. Dela mărturia filosofiei trece la cea a ştiinţei. Aici începând cu veacul XVIII şi culminând în al XIX-lea s'a văzut în suflet „o mişcare a substanţei cerebrale", sau, cum spunea Haeckel, „o simplă funcţie a creerului" (pag. 29). Alta este concluzia ce se desprinde din ştiinţa cea mai experimentală a veacului nostru, a biologiei. Autorul combate în cap. III al cărţii, cu date indubitabile, scoase din rezultatele acestei ştiinţe, afirmaţiile materialismului. Aşa „anatomia şi antropologia comparată arată că nu există nici un raport necesar de dependenţă între desvoltarea creerului şi cea a inteligenţii" (pag. 82).

Mai departe: „Creerul nu creiază gândirea precum pianul nu creiază melodia". Viaţa sufletească, cu izvorul ei intim de gândire, sentiment şi voinţă, nu se poate explica prin mişcările celulare ale creerului. Rolul creerului e acela de-a ne pune în legătură cu realitatea şi de-a exprima prin mişcările lui ceva din bogăţia vieţii sufleteşti.

In fine cazurile de patologie mintală, aşa de frecvente în urma răsboiului, provenite din leziuni cerebrale, asupra cărora chirurgia cerebrală şi-a spus cuvântul, ne arată că nu există dependenţă necesară între trup şi suflet şi că sunt două elemente componente ale fiinţii omeneşti. S'au văzut bolnavi cu leziuni cerebrale în care materialiştii localizau vorbirea sau judecata şi totuşi aceştia nu-şi pierdeau aceste facultăţi. Dualismul fiinţii noastre e mărturisit în religie, în filosofie şi în ştiinţa contimporană.

Autorul cărţii, un apostol al dreptăţii, prin slujba ce o deţine, de procuror al Curţii de Apel Timişoara, prin cartea de faţă ca şi

prin celelalte lucrări ale sale, între cari „Energia spirituală" ocupă locul de frunte, ne apare ca un apologet erudit al filosofiei creştine. O limbă clară şi bogată în expresii dau cărţilor dlui Lungulescu o frumseţă clasică, îmbinată cu argumentaţia filosofică şi precizia ştienţifică.

V. COMAN

Dr. Vasile Loichiţa: DISCURS LA MESAJ, Bucureşti 1934, pag. 23. Autorul închină câteva evocări scurte şi clare valorii permanente a Bisericei şi şcoalei. Ambele sunt cetăţi ale sufletului neamului nostru. Ele sunt „rezervoriile nesleite şi totdeauna vii, din care trebue să ţâşnească razele de sănătoasă forţă şi de trainică vigoare ale sufletului". Pentru binele acestei ţări ele trebuesc chemate şi îndrumate la o nouă viaţă. In *Biserică:* disciplina canonică să oblige şi pe chiriarhi şi turma încredinţată păstoriei lor, obligaţiile şi răspunderile să fie şi pentru unii şi pentru alţii; copiilor să li se dea, în casă şi şcoală, o educaţie strict morală, clerul să primească o pregătire ştiinţifică şi o educaţie preoţească într'adevăr superioară, iar statul să întărească forţele militante ale Bisericii şi să nu facă amputări şi economii în dauna sufletului nostru naţional.

In şcoală, principiul de educaţie să fie cel religios. Copiii să participe în mod activ la viaţa cultică a Bisericii noastre, cu organizarea de mici coruri bisericeşti. Şcoala normală să adăpostească numai copii talentaţi şi sănătoşi, liceul să fie ridicat iarăşi la 8 clase, cu o largă considerare a studiului limbilor clasice. Intrarea în liceul superior să fie îngăduită numai tineretului cu purtare exemplară. In şcoala de arte şi meserii să li se dea preferinţă copiilor de români. Tinerii cari ar avea să treacă în universităţi trebuesc bine selecţionaţi. Vor trebui să fie valori intelectuale şi morale.

Iată gânduri înţelepte, rostite desigur cu aureola omului competent.

Prof. Dr. N. NEAGA

Emilian Vasilescu: SUFLET ŞI VIAŢA. Probleme de psihologie religioasă şi filosofie morală. Bucureşti 1933. Preţul Lei 35.

Sub acest titlu, distinsul autor şi-a adunat, împreună cu ceva material nou, articolele publicate în diferite reviste şi în ziarul „Calendarul", precum mărturiseşte în prefaţa lucrării sale.

In partea I, dl Vasilescu tratează o serie de probleme actuale din domeniul *psihologiei religioase,* ca: Psihologia religioasă şi Teologia, Intuiţia mistică, Psihologia graţiei divine, Eficacitatea rugăciunii, Sentimentul religios sub raportul individual şi social şi Reflexii asupra religiosităţii poporului român; iar *în partea II-a din domeniul filosofiei morale,* ca: Există o filosofie creştină, Principiile moralei creştine, Ştiinţa şi Morala, Morala creştină, Biserica şi Pacea, Biserica factor de educaţie morală a poporului nostru.

In această carte spiritul ştiinţific al veacului nostru care cer-

cetează cu aceleaşi metode de investigaţie ştiinţifică aspectul psihic al vieţii religioase, se împreună într'o armonie ideală cu duhul credinţei creştine, care complectează ştiinţa adesea neputincioasă în faţa problemei atât de complexe a vieţii religioase. Dovadă este în rândul prim lămurirea pe care o dă în prefaţa cărţii, unde zice: „Iar în ce priveşte alăturarea la olaltă a unor preocupări în aparenţă diferite — psihologie religioasă şi filosofia morală şi socială — datorim lămurirea, că pentru noi problema socială este în primul rând o ploblemă morală, iar problema morală este şi ea, la rândul ei, o problemă în primul rând religioasă". Acelaş spirit de împăciuire în sens adevărat creştinesc între ştiinţă şi credinţă, între morală şi religie stăpâneşte în toate aceste tratate, din miezul cărora citez, în acest scop, câteva rânduri: „Sufletul gândirii creştine nu este un sistem de concepţii, o idiologie, un palat de abstracţii, ci o viaţă în care adevărurile filosofiei se complectează armonic cu adevărurile revelate ale religiei creştine" (pag. 50). Sau: „Ne trebue un apostolat luminat, susţinut şi orientat de ştiinţele religioase şi nereligioase, de o filosofie cu rădăcini profunde în fiinţa noastră etnică şi în metafizica creştină de nuanţă ortodoxă" (pag. 77). Sau: „Dacă viaţa, pentru a fi prosperă, are nevoie de dreptate, linişte, idealuri înalte şi fecunde etc., creştinul aşteaptă toate acestea dela sămânţa creştină aruncată în suflete. Mai scurt, pentru un creştin transformarea şi îmbunătăţirea vieţii sociale se face din năuntru în afară, nu din afară înăuntru. Încă mai precis: „Căutaţi mai întâi Impărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă" (pg. 83).

Soluţia norocoasă şi mulţumitoare pe care o dă dl Vasilescu problemelor este bine să fie cunoscută în cercul cât se poate de larg al intelectualilor noştri şi în rândul prim al acelora, cari au cuvânt la rezolvarea întrebării de o arzătoare actualitate care este: creşterea tineretului nostru trebue să se facă în spiritul religios tradiţional, sau în cel speculativ, filosofic împrumutat dela streini?

N. TERCHILĂ

Episcopul Nicodem: Paisie, stareţul mănăstirii Neamţul: **VIAŢA, INVAŢĂTURA ŞI INFLUENŢA LUI ASUPRA BISERICII ORTODOXE, DUPĂ PROTOEREUL SERGHIE CETFERICOV**, Mănăstirea Neamţu, 1933. 636 pag. 150 Lei.

P. S. Sa, episcopul Nicodem este un cărturar cu bun chip, care se înşirue alături de cele mai ilustre figuri ale monahismului nostru. In seria „Seminţelor evanghelice pentru ogorul Domnului" actualul volum al P. S. Sale este al IX-lea.

După o prefaţă a profesorului C. Tomescu (Chişinău) şi una a autorului, în care indică bibliografia atât de vastă în legătură cu viaţa lui Paisie, descrierea frumoasă a vieţii şi operii înnoitorului vieţii monahale din jumătatea a II-a a veacului al XVIII-lea se desfăşoară bogat, în traducerea măiastră a P. S. Nicodem, pe 580 de

pagini. La urmă se adaogă şi câteva anexe privitoare la viaţa lui Paisie.

Născut în 1722, în Pultava Ucrainei, dintr'o familie evlavioasă de maloruşi, tânărul Petru intră în Academia duhovnicească, înfiinţată de Petru Movilă, în Kiev. Dupăce o absolvă pribegeşte prin Ucraina pe la mănăstiri, în care voia să intre şi în care a şi luat numele de Platon. Dar nemulţumit, trece la 20 ani în principate, de unde după 4 ani a plecat la Atos. Aici s'a distins în învăţătură şi înaltă viaţă duhovnicească, încât când a plecat de acolo toţi l-au regretat. Câştigase cunoştinţi multe şi un simţ deosebit de organizare a vieţii monahale, încât, întors în Moldova, unde a stat apoi până la moarte, a ridicat atât de mult viaţa mănăstirească. Prin opera lui, imitată de peste 100 de mănăstiri şi de peste 200 de ucenici ai lui, a fost o adevărată epocă de renaştere şi pentru Rusia şi mai ales pentru Moldova.

P. S. Sa Episcopul Nicodim a făcut o faptă nespus de bună traducând şi publicând în condiţii excelente opera lui S. Cetfericov. T. B.

♣

G. G. Rafiroiu: MĂNĂSTIREA DIN PERI. Oradea 1934. Pag. 48. Lei 35.

Mănăstirea din Perii Maramurăşului, fiind una dintre cele mai vechi lăcaşuri sfinte, a alcătuit obiectul de cercetare al mai multor istorici ai noştri. Până de curând, ea era considerată ca o ctitorie a voevozilor Baliţă şi Drag. Concluzia aceasta s'a acreditat mai ales pe baza documentului din 1391, prin care Mănăstirea din Peri era ridicată de către patriarhul din Constantinopol la rangul de stavropighie. Documentul original e grecesc. El a fost tradus în latineşte. Traducerea însă nu este fidelă şi deci nu poate duce la concluzii exacte în ceeace priveşte vechimea Mănăstirii din Peri. O dovedeşte studiul dlui profesor G. Rafiroiu.

Intr'adevăr d-sa studiind hrisovul original arată, că după textul acestuia voevozii Baliţă şi Drag aveau Mănăstirea ca „moştenire din părinţi". De aci urmează că lăcaşul sfânt este mai vechi decât presupuşii săi ctitori: probabil mai vechiu chiar decât Mănăstirile Vodiţa şi Tismana. Concluzia: Mănăstirea din Perii Maramurăşului poate fi considerată ca cea mai veche mănăstire românească.

Monografia dlui profesor Rafiroiu se distinge printr'o temeinică documentare ştienţifică şi printr'o frumoasă ţinută literară. N. C.

♣

Ioan Moga: RIVALITATEA POLONO-AUSTRIACĂ ŞI ORIENTAREA POLITICĂ A ŢĂRILOR ROMÂNE LA SFÂRŞITUL SECOLULUI XVII. Cluj 1933. Editura Institutului de istorie naţională dela Universitatea din Cluj. Pag. 235.

Tinăr cu remarcabile inclinări pentru cercetările istorice, dl I. Moga a fost trimis acum câţiva ani în Italia, la Şcoala Română din

Roma. In decursul celor doi ani cât a petrecut aici, pe lângă alte studii ce le-a făcut, a cules din Biblioteca Vaticanului aproape întreg materialul documentar privitor la raporturile polono-române din epoca anilor 1672—1699, material cuprins în corespondenţa nunţilor apostolici din Varşovia.

Pe temeiul acestui vast material documentar şi pe al altor cercetări române şi streine, dl I. Moga ne înfăţişează, amplu şi limpede, seria de conflicte diplomatice şi militare dintre Austria, Polonia şi Turcia, conflicte ivite mai ales din pricina rivalităţii acestor state pentru stăpânirea Ţărilor române.

Studiul se termină cu un capitol privitor la pacea dela Carlovicz, care dovedeşte că eforturile polono-austriace pentru subjugarea Ţărilor Române au rămas infructuoase, din pricina politicei iscusite a domnilor români şi a vitejiei oştilor acestora.

Inalta valoare ştienţifică a lucrării dlui I. Moga se desprinde şi din împrejurarea, că ea a fost publicată în Anuarul Institutului de istorie Naţională de pe lângă Universitatea din Cluj, de sub conducerea marilor învăţaţi Ion Lupaş şi Alex. Lapedatu. N. C.

H. Teculescu: ANUARUL LICEULUI „PRINCIPELE NICOLAE" din Sighişoara. Tip. M. Neagu. Sighişoara 1934. Pag. 430. Lei 100.

Anuarele şcoalelor secundare sunt, de obiceiu, cărţi cari înfăţişează sumar viaţa unor aşezăminte de educaţie şi învăţământ. Ele se se alcătuesc după un tipic consacrat: O cuvântare ţinută de director cu prilejul deschiderii anului şcolar, căreia i se adaogă uneori şi cuvântarea rostită la 10 Mai sau la încheierea anului. Urmează cronica şcolară, lista elevilor şi bilanţul financiar. Desigur, anuarele alcătuite după acest tipic încă-şi au importanţa lor. Mai ales pentru profesori, elevi şi pentru părinţii acestora. Ele devin, cu timpul, preţioase documente chiar pentru istoria strădaniilor noastre culturale. Dar, să mărturisim sincer, o lectură ispititoare pentru marele public nu sunt. De altfel nici nu sunt făcute pentru aşa ceva.

Ei bine, anuarul dlui H. Teculescu, harnicul director al Liceului din Sighişoara evadează din cadrul obişnuitelor cărţi similare. In înfăţişarea lui externă, de o subliniată distincţie, ca şi în alcătuirea lui lăuntrică, de o masivă bogăţie.

Din cele 430 de pagini ale Anuarului, aproape 400 adăpostesc articole şi studii de o înaltă valoare ştienţifică şi literară, cari vor putea alcătui hrană sufletească nu numai pentru elevii de liceu, ci pentru orice intelectual. Iată pomelnicul acestor studii: H. Teculescu: Educaţia estetică ; Al. Botta: Probleme economice; P. P. Amărăştianu: Aurel Vlaicu; Gh. Babeş: Din istoricul educaţiei fizice; H. Teculescu: Sicriul lui Despot Vodă; E. Adorjan: Românii în opera lui M. Jókai; Fl. Prodan: Procesul Memorandului; Z. Török: Coralii; H. Teculescu: Oameni şi locuri din Târnava-Mare.

Printre studii sunt presărate câteva scrisori de-ale celor mai proeminente personalităţi ale vieţii noastre culturale (N. Iorga O.

Goga, M. Sadoveanu, I. Bianu, I. A. Basarabescu, C. Pavelescu). Ele alcătuesc un divertisment pe cât de originar, pe atât de interesant.

Desigur, cele mai multe pagini ale anuarului le ocupă scrisul, totdeauna proaspăt, îngrijit şi reconfortant al dlui H. Teculescu. Fiindcă d-sa nu este numai profesor şi director de liceu, ci şi un publicist dintre cei mai viguroşi, ai generaţiei tinere. Pe lângă numeroasele sale studii de până acum, Anuarul recent ne-o dovedeşte masiv şi elocvent.
N. C.

CONVERTIREA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL, apologie biblică de *Nicolae M. Ioniţă*. Tipografia eparhială „Cartea Românească". Chişinău, 1932. Pag. 103.

Cartea tânărului licenţiat în teologie Nicolae M. Ioniţă este o modestă, dar documentată apologie biblică. Inserez aici câteva din ideile principale cuprinse în această carte. In partea primă a cărţii, dupăce face o succintă, dar substanţială analiză a convertirii în general, dupăce enumără câteva cazuri de convertiri excepţionale, autorul povesteşte copilăria şi adolescenţa lui Saul, într'o limbă sobră, lipsită de acea supralicitare de floricelele de stil pe care o întâlnim adeseori chiar şi în unele cărţi de specialitate.

Saul, devenit mai târziu Pavel creştinul, apostolul neamurilor, şi-a petrecut copilăria în Tarsul Ciliciei, într'o lume interlopă de negustori expeditivi şi intrepizi. Aici a primit cele dintâi cunoştinţe asupra legii fariseice. Aici a învăţat şi limba greacă în care avea să-şi scrie nemuritoarele sale epistole. Destinat pentru cariera de rabin, s'a dus la Ierusalim să-şi desăvârşească cunoştinţele la şcoala înţeleptului Gamaliel. In penumbra porticului marelui templu, Saul asculta învăţăturile acestui pontif al rabinismului iudaic, care învăţa şi despre învierea morţilor, şi despre reversibilitatea împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ, precum şi despre Messia, pe care însă Saul, spre deosebire de Gamaliel, îl concepea în spiritul exclusivist al legii iudaice: ca pe un restaurator al regatului lui Israel. Astfel se explică puternica sa aversiune faţă de comunităţile creştine, cari pe vremea aceasta erau în plină creştere. Spirit de frondă, temperament de văpae, vulcanic, ia parte la uciderea arhidiaconului Ştefan. Mandatar al sinedriului, în fruntea unei cete de slujitori, vijeliosul apărător al iudaismului pleacă, ca un spadasin temerar, spre Damasc, pentru a pune în lanţuri sau a trece prin tăişul sabiei sale pe creştinii de acolo. Parcurge distanţa de 200 kilometri prin valea Iordanului, cu pajişti însorite, pe sub poalele Taborului şi Hermonului. La marginea Damascului se întâmplă minunea. Intr'o lumină orbitoare îi apare Isus şi cu o voce prăvălitoare îi spune: „Saule, de ce mă prigoneşti?" In momentul acesta un brusc revirimcnt se produce în sufletul lui Saul. Inverşunatul prigonitor a lui Isus devine creştinul Pavel, care va purta până la marginile pământului Cuvântul lui Hristos.

In partea a doua a cărţii, autorul analizează faptul convertirii

Sfântului Apostol Pavel, sub diferite aspecte. Fără îndoială acest fapt, deplasat de pe terenul supranaturalului, comportă ample discuţiuni, este subceptibil de multe interpretări.

Incepând cu veacul al XVIII-lea problema convertirii apostolului Pavel a fost îndelung controversată. S'a ridicat în jurul acestei probleme un impunător eşantion de ipoteze. Pentru combaterea minunii lui Dumnezeu, care a intervenit în această convertire, precum şi pentru infirmarea aserţiunilor evanghelistului Luca, celce relatează în Faptele Apostolilor convertirea Sfântului Apostol Pavel ca pe un fapt întâmplat în urma fulgurantei revelaţii dumnezeeşti de pe calea Damascului, criticii negativişti aduc în scrierile lor un întreg arsenal de argumente, plauzibile în aparenţă, în realitate însă simple platitudini. Pentru explicarea convertirii apostolului Pavel ei au emis următoarele principale ipoteze: materialistă, naturalistă şi vizionară. După ipoteza materialistă Pavel s'ar fi convertit la creştinism pentru slavă şi pentru o bună situaţie materială. Dar aceste lucruri nu le putea găsi Pavel la acei umili şi obidiţi creştini, a căror singură dorinţă era aceea de a se urca pe culmile siderale ale spiritualităţii. Nu rezistă criticii nici ipoteza naturalistă şi vizionară. Potrivit potezei naturaliste, Pavel s'ar fi convertit din remuşcare de conştiinţă. In drum spre Damasc i-au încolţit în suflet părerile de rău. Aceeaşi ipoteză atribue convertirea apostolului Pavel unui accident de drum. In fine, ipoteza vizionară afirmă că apariţia lui Isus, este o simplă viziune subiectivă, iar nu una reală, obiectivă. Toate aceste ipoteze, absolut toate, nu sunt altceva decât o sterilă dialectică pe care adversarii graţiei divine şi ai supranaturalului o exploatează cu multă desinvoltură. Fireşte, legile naturii sunt ineluctabile. Dar supranaturalul nu contrazice legile naturii, ci depăşeşte aceste legi. Lucrul acesta îl uită criticii raţionalişti. Convertirea Sfântului Apostol Pavel trebue judecată nu numai prin prisma unei rigide raţiuni, ci şi cu credinţa că Duhul Domnului suflă acolo unde îi este voia.

In convertirea apostolului Pavel rămâne acest singur adevăr: ea s'a făcut prin lucrarea harului dumnezeesc. V. SĂMĂRTINEANU

CRONICĂ

ADUNĂRILE EPARHIALE. In Dumineca Samarinencii toate eparhiile ortodoxe din cuprinsul ţării şi-au ţinut adunările lor anuale. Reprezentanţii clerului şi poporului credincios au avut încă odată prilej să ia cunoştinţă de mersul vieţii bisericeşti şi să constate, că păstorii şi cârmuitorii puşi în fruntea instituţiei sacre îşi înţeleg chemarea şi caută să şi-o îndeplinească, cu râvnă şi zel apostolic. In acelaş timp au avut prilejul să-şi dea seama de marile greutăţi ale zilei şi de îndatorirea pe care fiecare mădular al Bisericii o are, de a contribui, în măsura puterilor sale, la înlăturarea acestor greutăţi, pentruca viaţa neamului să între cât mai grabnic în epoca reîntrămării sale spirituale.

Pentru scepticii cari credeau la un timp, că adunările eparhiale sunt în declin, actualele întruniri au alcătuit o categorică desminţire. Intr'adevăr aceste adunări rar au mai avut atâţia membri prezenţi şi atâta interes în discuţii, ca acum. O strălucită dovadă — între altele — că preoţii şi mirenii de o potrivă înţeleg să se strângă tot mai mult în jurul sfintei noastre Biserici, care — cârmuită înţelepţeşte şi sprijinită româneşte în silinţele sale, — e chemată să fie şi pe viitor, cum a fost în trecut: scăpare neamului nostru.

Táiem la răboj faptul, cu firească bucurie.

INSCĂUNAREA EPISCOPULUI Dr. VASILE LĂZĂRESCU, săvârşită în 15 Aprilie a. c. a dat prilejul fraţilor noştri bănăţeni să participe la una din cele mai grandioase sărbători religioase şi naţionale pe care le-a văzut vr'odată cetatea de reşedinţă vlădicească a Caransebeşului.

Dar, dupăcum era şi firesc, sărbătoarea aceasta n'a fost numai a Banatului, ci a întregii suflări româneşti din Ardealul desrobit. Fiindcă toate eparhiile Mitropoliei noastre au fost puternic reprezentate la înscăunarea P. S. Dr. V. Lăzărescu. De faţă au fost dela Arad P. S. episcop Grigorie, cu zeci de clerici şi mireni, dela Orade P. S. arhiereu Andrei Mager, cu profesorii Academiei teologice, şi mai mulţi intelectuali, dela Cluj P. C. Părinte consilier Dr. S. Stanca şi Dr. I. Vască, rectorul Acad. teol., cu un grup de prietini ai P. S. episcop Lăzărescu, iar dela Sibiu P. C. părinte consilier arhiepiscopesc V. Nistor şi N. Colan, rectorul Academiei teologice „Andreiane". Ministerul Instrucţiunii publice a fost reprezentat prin dl Stancu Brădişteanu, director general.

După săvârşirea sfintei Liturghii, acesta a citit decretul regal de confirmare ca episcop a P. S. V. Lăzărescu în scaunul Caranse-

beşului, fapt căruia i-a urmat citirea gramatei I. P. S. Mitropolit Nicolae, prin care se aduce la cunoştinţa clerului şi poporului, că examinat canoniceşte P. S. Vasile a fost găsit vrednic să păstorească de Dumnezeu păzita eparhie bănăţeană.

Intr'o strălucită cuvântare noul episcop înscăunat promite în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor că va fi un păstor credincios şi devotat.

Urmează recepţiile la reşedinţa episcopească, unde diferitele autorităţi şi asociaţii aduc omagii şi fac bune urări noului vlădică.

Festivităţile s'au încheiat seara, printr'un strălucit concert dat de corurile unite ale Caransebeşului.

INSTALAREA EPISCOPULUI DIONISIE AL ISMAILULUI. Dupăce P. Sfinţitului Arhiereu Dionisie Erhan i s'a acordat titlul de „doctor honoris causa" de către Facultatea de teologie din Chişinău, a fost confirmat şi de către Sf. Sinod ca episcop al eparhiei Cetăţii Albe-Ismail. Iar după îndătinata învestitură regală, noul episcop a fost înscăunat în ziua de 13 Maiu a. c. în cadrul unor mărețe festivităţi.

La festivităţile de înscăunare au participat: I. P. S. Mitropolit Gurie al Basarabiei, mai mulţi membri ai guvernului, precum şi un impresionant număr de preoţi şi mireni din toate părţile provinciei desrobite de peste Prut.

Eparhia din miază-zi a acestei provincii îşi are acum păstorul său duhovnicesc. Alături de iubitul său cler şi popor, dorim din tot sufletul ca noul vlădică dreptcredincios să-şi poată păzi turma de toată rătăcirea ce-o ispiteşte, mai ales de dincolo de Nistru, şi s'o îndrepteze pe căile luminoase pe care au purces înaintaşii noştri cucernici.

NECULCE

CONCRESUL GENERAL STUDENŢESC. La sfârşitul lunei Martie s'a ţinut, după multe insistenţe, la Băile-Herculane, congresul studenţilor români, la care au participat cam 4000 studenţi, ca şi profesorii universitari On. Ghibu, Marin Ştefănescu şi M. Manoilescu.

Din programul rapoartelor susţinute de diferite centre se pot observa uşor cele două idei călăuzitoare ale tineretului: idea naţională şi cea creştină, către cari va trebui să se silească acest tineret.

Problemele de cari se ocupă tineretul universitar merită o deosebită atenţie, pentrucă din atitudinile şi cărările pe cari apucă el acum putem prevedea şi viitorul apropiat al neamului.

Alături de problemele generale de actualitate, ca cea a antirevizionismului (care n'a fost pe placul vecinilor noştri), cea a mult oropsiţilor moţi şi a românilor de peste hotare, cari s'au discutat cu toată seriozitatea şi temeinicia cuvenită, semnalăm aici, pentru importanţa lor covârşitoare încă două: cea a statusului catolic şi a Fundaţiunii Gojdu.

Deşi asupra lor n'au fost rapoarte speciale, datorită dlui prof. O. Ghibu, studenţii au fost clarificaţi asupra dreptăţii cauzei româneşti în aceste procese ruşinoase pentru statul nostru. Asupra lor justiţia şi-a spus cuvântul, rămânând ca autorităţile noastre să dea curs sentinţei şi să nu cocheteze cu interesele străine în dauna intereselor superioare ale statului.

Biserica şi Universitatea din Cluj, au cerut studenţii, să fie repuse în drepturile lor fireşti. Fiindcă aşa e cu dreptate. Altfel, străinii vor continua să se înfrupte din averea noastră, iar noi ne ostoim în mizerie.

Iată pentruce tineretul face un lucru bun când se interesează de aceste probleme vitale.

Ca un program de viaţă superioară a tineretului, fixează congresul între primele desiderate ale moţiunii lui următoarele: „Infierează cu categorică intransigenţă francmasoneria şi comunismul, ducând lupta făţişe şi dârză pentru triumful definitiv al spiritualităţii creştine şi al naţionalismului realist şi constructiv".

Dacă numai acest deziderat s'ar putea înfăptui în viaţa studenţească, ar fi totuşi o realizare strălucită. Pentrucă numai trăind o viaţă în duh creştinesc poate fi cineva folositor neamului său.

V. COMAN

ASOCIAŢIA generală a studenţilor teologi ortodocşi din ţară şi-a constituit un comitet provizor sub prezidenţia studentului Gh. Furdui, preşedintele societăţii studenţilor dela Facultatea din Bucureşti. O consfătuire a reprezentanţilor tuturor Facultăţilor şi Academiilor va avea loc în Cernăuţi sau Bucureşti, când se va face constituirea definitivă şi se va fixa programul şi data unui congres la una din mănăstirile noastre. Dorim deplină isbândă tinerei asociaţii în misiunea nobilă pe care o are de îndeplinit. V. C.

NOTE ŞI INFORMAŢII

ODISEIA Codicelui Sinaitic (vezi R. T. Martie—Aprilie a. c.) continuă. De data aceasta senzaţionalul se datoreşte intrării în arenă a unui „specialist", un lord bucuclaş amestecat în afaceri de spionaj, mare magnat al presei engleze (are vre-o patru cotidiane), revizionist, maghiarofil, româno-ceho-sârbofob etc. etc. (Desigur, aţi ghicit că-i vorba de lordul Rothermere). Lordul jurnalist a aruncat în stradă, prin ziarele sale, vestea că manuscrisul C. S. cumpărat de British Museum, e fals. Informaţia o deţine dela un diplomat sovietic anonim, care băuse puţin (Expresia e a revistei „Evangile et Liberté", din 28 III a. c.). Afirmaţia aceasta se risipeşte uşor comparând C. S. venit din Rusia, cu cele 43 de foi aduse dela Sinai, de Tischendorf, în 1844, cari astăzi se găsesc la biblioteca din Leipzig. Nenorocirea e însă, aiurea: jumătate din preţul de cumpărare al C. S. trebuind să fie acoperit prin subscripţie publică — cealaltă jumătate rămânând guvernului — graţie acestei veşti „turmentate", entuziasmul donatorilor a scăzut simţitor şi încasările stau foarte slab.

-o-

MOZAICURILE B i s e r i c i i (acum: moscheii) Sfânta Sofia din Constantinopole, odinioară acoperite de Turci cu un strat de var, acum au fost scoase la lumină, datorită bizantinologului american Whittemore şi Institutului bizantin al Americei, pe socoteala căruia se lucrează acestea. Deasupra intrării principale a bisericii s'a dat de-o icoană a Mântuitorului şezând pe tron. La stânga, într'un medalion, Sf. Arhanghel Mihail. In altul, la dreapta, Sfânta Fecioară Maria, ţinând un împărat bizantin pe genunchi. Toate mozaicurile descoperite până acum sunt de mărime naturală. Ele se pare că datează din sec. IX.

-o-

MATADORUL campaniei antireligioase din Rusia, Iaroslawsky, în raportul asupra activităţii de propagandă ateistă desfăşurată anul trecut, constată:

a) lipsă de zel la agenţii puşi în slujba ateismului militant.

b) îngroşarea rândurilor mărturisitorilor creştini.

Decât că Iaroslawsky, n'are dreptate. Noi ştim — şi ştim bine — că pe măsură ce c a m p a n i a împotriva lui Dumnezeu devenea mai înverşunată, creştea şi numărul martirilor. Aceasta, nu mai departe decât anii trecuţi. Conducătorii sovietici, perfizi şi tirani, probabil şi-au dat seama de lucrul acesta. De aceea, când să-şi justifice insuccesul, au pus vina pe agenţii campaniei ateiste, cari avem dreptul să credem că sunt,

dimpotrivă, foarte sârguincioşi. Este aceasta o veche metodă bolşevică. O metodă ce mulţumeşte şi orbeşte pe neştiutori şi pe cei mulţi, cari văd salvarea lumii în adoptarea raiului terestru de peste Nistru, de toţi şi de pretutindeni. Să o ilustrăm cu o mărturie serioasă, din cele multe, ca să-i vedem slăbiciunea. Ziarul atenian Proïa (Dimineaţa), publică în serie, amintirile unei refugiate ruse, Tatiana Cernavin: „Cum am scăpat din ghiarele poliţiei G. P. U., eu, bărbatul şi copilul meu". Tatiana Cernavin, o intelectuală de marcă, povesteşte, că după eşecul faimosului plan cincinal economic cei de sus căutau „ţapul ispăşitor". Planul cincinal n'a reuşit fiindcă a fost sabotat, ziceau ei. De cine? De ceice aveau îndatorirea să-l pună în aplicare. Mii de oameni, de frunte, mai cu seamă ingineri, au fost târâţi înaintea tribunalelor. Alăturea de aceste victime osândite să moară pentru o nebunie, erau aduşi „martorii mincinoşi", diferiţi agenţi comunişti, cari erau instruiţi în prealabil, să spună că a fost „sabotare". Ce se întâmpla? Victimile erau alese pe sprânceană. De erai element util pentru comunism, mărturiseai că ai sabotat, că să placi celor mari şi să le dai un motiv de justificare a insuccesului şi apoi se îngrijeau ei se scapi teafăr pe uşa din dos. Iar grosul slujbaşilor nevinovaţi era dus la moarte sau, la cealaltă moarte, în Siberia. Cred că e clar. Metoda de justificare a nereuşitei complecte a campaniei antireligioase e aceeaşi. Raportul sfârşeşte, ordonând pentru anul acesta înteţirea campaniei ateiste. Antichrist nu stă cu mânile'n sân!

CATOLICISMUL cehoslovac, fericit câtăva vreme de nunţiatura arţăgosului monsenior Marmaggi (fost nunţiu papal şi'n România, înaintea lui Mario Dolci, de unde a plecat aşa cum a plecat, în ţara vecină, pentruca să plece şi de-acolo tot cu aşa de puţină voie bună), se clatină. Mişcarea „Los von Rom" (slobod de Roma), ia proporţii. Bisericile protestante, cari înghit o bună parte din dezertori, jubilează. Comunitatea din Pilsen, bunăoară, care în 1903 avea abia 130 membri, acum are peste 8000. Biserica evanghelică din Cehoslovacia, care înainte cu zece ani număra 160.000 credincioşi, acum are 274.954. Numeroase parohii înstărite din Elveţia, au înfiiat câte una din tinerele comunităţi protestante cehoslovace, urmând să le dea ajutorul material necesar, ca să prindă putere şi să-şi aşeze un rost.

Ar fi interesant de ştiut şi numărul trecerilor la Ortodoxie. Căci sunt şi de acestea multe.

IN obicinuitul raport anual al Societăţii britanice pentru răspândirea Bibliei în Anglia şi străinătate, partea privitoare la Italia este dintre cele mai îmbucurătoare. Raportul constată progresul realizat în toate laturile activităţii naţionale şi menţionează progresul săvârşit de regimul fascist, atât la Roma cât şi în provincie, graţie lucrărilor de secătuire a mlaştinilor şi la-

curilor, de irigaţie şi de împădurire, cari au dat de lucru la mii de muncitori. Pe tărâmul religios — raportul englez o recunoaşte franc — legile promulgate de guvernul Mussolini garantează deplină libertate de conştiinţă, de cult şi de propagandă.

Nesocotind obstacolele inevitabile şi greutăţile băneşti în vremurile acestea de criză, societatea continuă, nu cu mai puţin entuziasm, să împrăştie sfânta Scriptură în lume. Bugetul anului 1933 se urcă la 369.393 lire englezeşti, cu un deficit de 26.533 lire sterline. Italia a adus, pentru acoperirea acestui deficit un obol apreciabil.

SFÂNTUL Sinod al Bisericii Greciei, într'o şedinţă recentă, raportându-se la o decisiune din 4 Nov. 1874, a dat ordin preoţimii să nu mai boteze nici un copil decât cu nume creştineşti, de preferinţă cu numele unuia din sfinţii Bisericii noastre ortodoxe. Sunt prohibite îndeosebi numele purtate de eretici, de răufăcători notorii şi numele purtate de marii duşmani ai creştinismului. Iată o măsură bună care ne-ar face cinste şi nouă.

NU mai e un secret pentru nimeni, că arta, ştiinţa, produsele intelectuale în genere, petrec o viaţă destul de dură sub regimul roşu de peste Nistru. E adevărat că stările tulburi nu promovează şi nu lasă loc producţiunilor artistice. Romanii ne-au lăsat un dicton de-o rară înţelepciune: Inter arma sillent musae. Căutând să-l adaptăm la stările de azi din Rusia, el ar veni cam aşa: „Sub domnia sovietică, muzele sunt băgate în temniţă". Ziarele ateniene publică mereu noutăţi din Rusia. Multe din ele, cu tot dramatismul lor, te mai şi amuzează. Iată una. Bătrânul scriitor rus N. care sub stăpânirea ţaristă se bucura de-un renume din cele mai ispititoare, dupăce veni urgia, trebuind să ia lumea în cap, se sălăşluise într'o pădure, unde-şi târa bătrâneţele de pe-o zi pe alta, în aşteptarea sfârşitului, hrănindu-se cu rădăcini şi cu ce-i mai cădea în mână şi odihnindu-şi oasele trudite pe patul de frunze din sărăcăcioasa colibă ce-şi făcuse. Intâmplarea făcu să dee peste el un om al regimului. I. Descoperind cine-i bătrânul, cu o lipsă de scrupul specific sovietică, se socoti să-i exploateze talentul. Ii comandă o nuvelă, dându-i în schimb puţină vutcă şi asigurarea că nu-l va denunţa stăpânirii. Bătrânul scriitor primi. Şi nu peste mult, gazetele sovietice anunţau apariţia unui mare scriitor: I. Era tocmai „tovarăşul" care dăduse peste bătrânul din pădure. Timpul trecea, operele pseudo-scriitorului I. se'nmulţeau, faima lui creştea. Academia scriitorilor roşii (au şi bolşevicii aşa ceva... academie), l-a proclamat scriitor proletar, iar conducerea politică i-a oferit o sumă frumuşică pentru călătorii de studii (citeşte: agrement!] în ţări străine. Totul mergea strună... până odată. Urciorul crepat nu merge de multe ori la fântână. Intr'o bună zi, protectorii literelor sovietice îi comandară o nouă operă. I. trebuia să se execute. Hai iar la bătrânul din pădure. Dar povara anilor şi viaţa mizeră a înţelenit

mintea cândva talentată a sihastrului. Spune că nu mai e în stare să scrie. Zadarnic interveni — făgăduiala că-i va da vutcă şi — o raritate! — puţină carne, bătrânul nu mai putea. In cele din urmă, ameninţându-l că-l va denunţa, cedă. Ii dădu un timp de aşteptare, după care „academicianul" putea să-şi ridice opera. Şi bietul bătrân se puse pe lucru. Dar nemai putând creia ceva nou, îşi aduse aminte de-o nuvelă a lui, de succes, din vremuri bune. Ii schimbă doar numele eroilor şi i-o dădu lui I. Nuvela apăru. Insă unui alt „academician", care mai citise ceva în tinereţe, îi păru suspectă asemănarea dintre nuvela lui I. şi cea a scriitorului de pe vremuri, care acum trăia în pădure. Il acuză pe I. de plagiat. Se născu un scandal „literar" formidabil. In cele din urmă, se dădu de firul întregei afaceri. Pseudo-scriitorul I. înfundă puşcăria, iar bătrânul din pădure, mulţumită unei curioase generozităţi sovietice, primi o îndemnizaţie bănească şi „permisiunea" de a muri liniştit atunci când i-a suna ceasul.

GR. T. M.

DELA Cluj ne-a sosit primul număr al revistei, care se tipăreşte în limba franceză, sub direcţiunea dlor *Silviu Dragomir*, membru al Academiei Române şi *D. D. Roşca*, reputatul profesor de filosofie dela Universitatea din Cluj.

Revue de Transylvanie apare trimestrial, sub auspiciile Astrei din Sibiu, care a strâns condeiele cele mai bune din Ardeal, pentru a răspunde acţiunii de ponegrire a revizionismului unguresc. Primul număr, tipărit de Imprimeria Naţională în condiţii excelente, cuprinde o serie de studii, articole, cronici şi dări de seamă, semnate de *Silviu Dragomir, I. Lupaş, Dr. Sabin Manuilă, Onisifor Ghibu, Coriolan Petranu, N. Drăganu, C. Bardoşi, S. Lupaş, I. Moga, I. Crăciun, Sabin Oprean, Al. Dragomir, N. Bănescu* şi *I. Breazu.*

Destinată pentru a informa lumea din Occident şi pentru a combate teza revizionistă a Ungurilor, *Revue de Transylvanie* va apare de fiecare număr în câte 8 coale de tipar şi va căuta să adune în mod sistematic materialul potrivit a informa opinia europeană asupra operei de meritată dreptate istorică, ce s'a făcut Ardealului. Administraţia revistei este în Cluj, Strada Mico 40. Abonamentul: Lei 600 anual pentru particulari şi şcoli şi Lei 1000 anual pentru instituţii.

E. D.